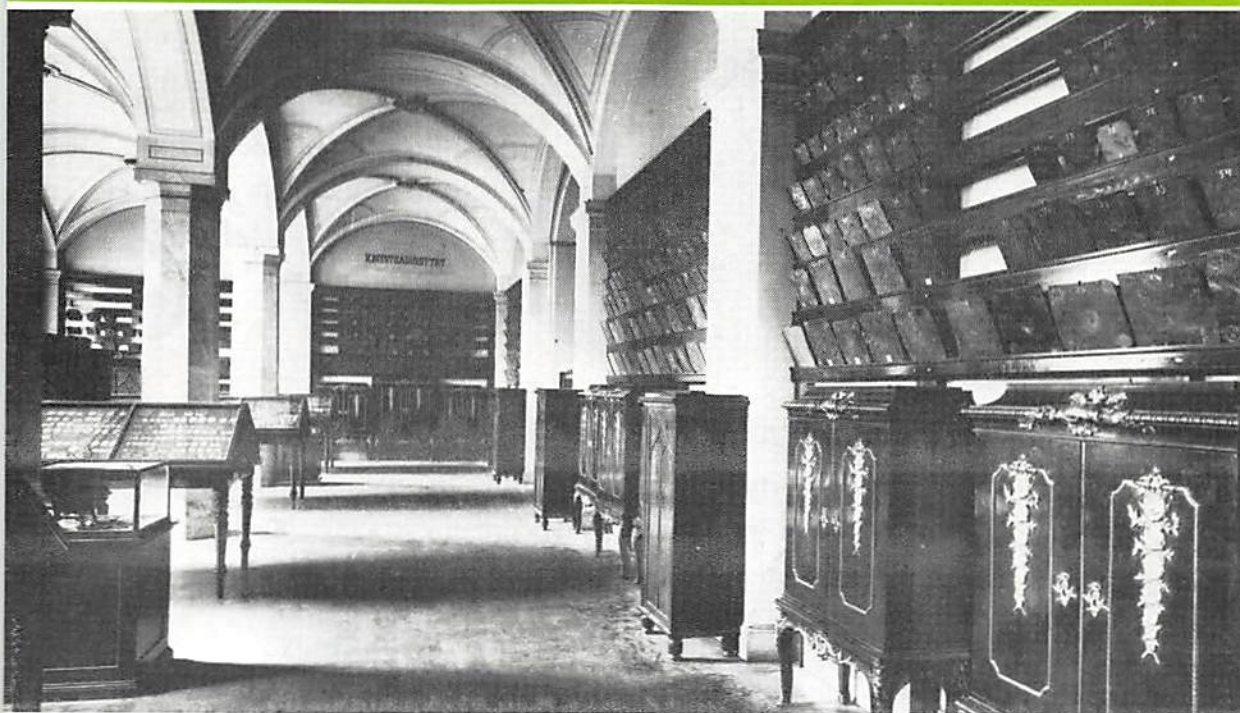

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SVERIGE 13:—
NORGE 15:—
DANMARK 15:—

OKTOBER 7·87

Kungl Myntkabinettet i Nationalmusei bottenvåning. Så här såg utställningen ut under Hans Hildebrands tid och ända till 1920-talets slut. Foto ATA.

Gustav II Adolf — reliefmedalj **sid 204**

För forskningen tillgängligt **sid 212**

Okända polletter från Småland **sid 214**

Johan Peter Lefréns decimalsystem **sid 218**

Myntskatt från Fyrunga **sid 220**

MYNTAUKTION

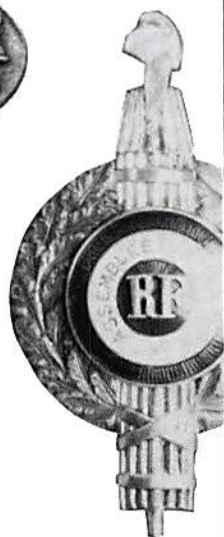
Nr 4

25 OKTOBER 1987

Sheraton Göteborg

AUKTIONSKATALOGEN utkommer 25 september
och erhålles mot insättning av 30:-
på postgiro 48 92 03-0 (Årsabonnemang 1987: 50:-)

Antikören

Stureplatsen 1
S-411 39 Göteborg

☎ 031-183960

**ORGAN FÖR
SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN**

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-667 55 98
(tisdag—fredag kl 10.00—13.00)
Svensk Numismatisk Tidskrift:

Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken
SNT utkommer den 1
i månaderna februari—maj och
september—december
Prenumeration: helår 90:—

ANSVARIG UTGIVARE
Ian Wiséhn

REDAKTION

Hans Franzén
Madeleine Greijer
(program, föreningar,
aktuella auktioner)

Torbjörn Sundquist (annonsering)

Manuskriptgranskning

Lars O. Lagerqvist

Redaktionssekreterare:

Margareta Klasén
(adress och telefon se ovan!)

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98 (kl 10—13)

Annonsspriser:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:—
2:a omslagssidan	1 450:—
omslaget 4:e sida	1 800:—
1/1 sida (151×214 mm)	1 200:—
2/3 sida (99×214 mm)	850:—
1/2 sida (151×105 mm)	650:—
1/3 sida (47×214 mm)	450:—
1/4 sida (72×105 mm)	350:—
1/6 sida (47×105 mm)	250:—
1/12 sida (47×50 mm)	150:—

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden
före utgivning
Heloriginal alt.
manus och gärna skiss.
Sändes till SNT,
adress enl. ovan.

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

Tryck: Ordfront, Stockholm 1987
ISSN 0283-071X

Höstprogrammet 1987

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Sandhammsgatan 50 A (riksantikvarieämbetets lokaler, tag buss nr 41 till Rökubbsgatan eller T-bana till Gärdet).

Okt	7	Lars O. Lagerqvist berättar från FIDEM i USA. Rolf Sjöberg visar sitt bildband "En numismatisk resa till svenska regenters gravplatser".
	14	Juniorträff
Nov	18	Lär Dig forska själv! Det är inte svårt. Några av våra professionella numismatiker och amatörer berättar.
	25	Juniorträff
	25	Seniorträff. Kl. 18.00.
Dec	30/11—1/12	Myntauktion i Hörsalen, Historiska Museerna, Stockholm
	9	Julfesten med tävling, lotteri m m.

SNF:s kansli

har postadress:
Östermalmsgatan 81, 2 tr ö g,
114 50 Stockholm.
Telefontid tisdag—fredag 10—13,
tel 08/67 55 98.
Besökstid 10.30—12.30
Semesterstängt:
midsommar—1 sept

Juniorträff

Höstens första juniorträff äger rum *onsdagen den 14 oktober kl 18.30*, som vanligt på Sandhammsgatan 50 A (Riksantikvarieämbetets lokaler). Du tar dig lätt dit med buss 41. Tag gärna med dig några mynt, som du skulle vilja visa eller diskutera. Kanske har du ett mynt som du tycker är speciellt roligt eller intressant och som du kan berätta lite om för oss andra. Tag också gärna med dig någon kompis, som är intresserad, även om han/hon inte är medlem. Det får du extra poäng för i vårt närvarolotteri, som ger fina vinster så småningom. Skulle kompiserna sedan bli medlem så blir det ännu fler poäng. Du lite äldre med-

lem, som känner någon yngre samlare: tala om denna träff för honom/henne.

Rolf Sjöberg

Numismatiska Institutionen

Måndagsseminarierna hösten 1987 hålls kl. 18.30 (precis), som vanligt på Sandhammsgatan 52 A, Stockholm.
Se sid 222.

Adressändring

*Använd postens adress-
ändringsblankett, som du
sänder till:*

Svenska
Numismatiska
Föreningen
Östermalmsgatan 81
114 50 STOCKHOLM

En reliefmedaljong i brons föreställande Gustav II Adolf

Av Josef Hackl, Fürth

Kyrkklockorna med reliefporträtt av Gustav II Adolf (1611–1632) — i Åker samt Överselö i Södermanland och i Häverö i Uppland — fann redan i tidigare beskrivningar åtskilligt beaktande.

Mitt intresse för ovanstående klockor utvecklade sig helt tillfälligt på grund av ett till mig riktat svar i Myntkontakt 1981: 9–10, beträffande en medaljong med bröstbild av Gustav II Adolf, ensidig och gjuten i brons, som jag förvärvat för några år sedan och som trots mina omfattande bemödanden ingenstades kunde härledas (bild 1). Jag försökte sålunda i april 1981 med en förfrågan med foto hos SNF i Stockholm.

Svaret från N.U. Fornander i Myntkontakt gav mig helt överraskande uppgifter. Reliefporträttet av Gustav II Adolf befinner sig på en kyrkklocka gjuten år 1638. En mycket hjälpsam vän, Kotti Chave, Stockholm, också medarbetare i SNF, försåg mig några dagar senare med den av Fornander citerade facktdiskriften, Finskt Museum XLIX (1942), med uppsatsen En kyrkklocka från det gamla svenska rikets östgräns.

En klocka i kyrkan i Överselö i Södermanland blev för några decennier sedan (1940) på grund av vissa skador nersmält och omgjuten i sin gamla form, men dessförinnan hade Statens Historiska Museum tillfälle att förvärva några delar av originalmetallen. Klockans höjd uppgick till ca 80 cm. Dess konstfulla utsmyckning gäller som bevis för en högtstående svensk klockgjutningskonst från första hälften av 1600-talet. Den övre, mycket breda reliefkanten med risflätker och humleliknande druvklasar delas av en omlöpande bandskrift. Den lyder: GLORIA IN EXCELSIS DEO ET IN TERRA PAX. IN HOMINIBVS BONNAE VOLVNTATIS: (Åra vare Gud i höjden och frid på jorden till människorna ett gott behag).

1. Den författaren tillhöriga, ensidiga medaljongen av brons med Gustav II Adolfs bröstbild. Foto förf.

På den ena sidan befinner sig det kungliga dynastivapnet med en musselkartusch, däröver en sluten krona. Över kronan en medalj (1633) med den unga drottning Kristina. Bröstbilden är vänd något mot vänster med en i nacken uppstående spetskrage; diameter 40 mm (B.E. Hildebrand: Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar I, 1874, s. 254, nr 3). Till vänster och till höger i närheten av medaljens krona står bokstäverna C.D. — R.S. (Christina designata Regina Sueciae [Kristina Sveriges utvalda drottning]. Den omyndiga drottningen Kristina, Gustav II Adolfs enda dotter, tillträdde regeringen först 1644.)

Nertill i anslutning till kartuschen befinner sig ytterligare en medalj (utan årsangivelse) med den lidande Kristus: Höftbild sedd framifrån av den törnkrönte med lätt sänkt huvud, båda armarna korslagda, i den högra en risknippa, i den vänstra en piska. Diameter 47

mm. Avgjutningarna illustreras på bild 2–3.

På den motsatta sidan under reliefkanten har medaljongporträttet av Gustav II Adolf placerats: Bröstbild i hög relief med lagerkrans på huvudet, till hälften högvänd

2. Detalj från den 1940 nedsmälta kyrkklockan från Överselö med drottning Kristinas initialer, Vasavapnet och en Kristusmedaljong. Foto ATA.

3. Detalj från samma kyrkklocka, här Gustav II Adolf i relief. Foto ATA.

med spetskrage och mantel över harnesket, därbakom uppfäst förhänge, cirkelformigt inramad med lagerkrans och rosor (bild 3).

4. Kyrkklockan från Överselö. Repro-foto förf.

I alla för mig kända beskrivningar av kyrkklockorna i Överselö, Åker och Häverö rörande detta reliefporträtt av Gustav II Adolf heter det: "Möjligen efter en medalj, men ännu ej identifierad som sådan".

Därunder i direkt anslutning en stor fyrkantig ram av lagerkrans med namnen på de uppenbarligen fyra klockbeställarna och donatorerna i sex rader:

IOHAN TAVAST COMEND
HINRICH PIPER
HINRICH BLANKENHAGEN
COMISARIUS
CASPER CROEN. CONSVL.
KEXHOLMENSIS

Under den smala reliefkanten på den nedre klockranden (slagringen) befinner sig en randskrift i gam-

malsvensk versform: FOR AEN HIMMELENS PRYDNAT KLAR. OCH IORDEN AFTIGH SKAPPAT WAR. AESTVO GVD I EWIGHEET. TREFALDIGH. VTHI ENIGHEET., samt: IVRGEN PVTENSEN ME FE-CIT IN STOCH. ANNO 1638 (= som himmelens prydnad klar och jorden av Dig skapad var är Du o Gud i evighet, trefaldighet och enighet, samt: Jurgen Putensen gjorde mig i Stockholm år 1638).

Helt utesluten som proveniens-ort är väl dock inte Nyenskans, i vilken stad en av de nämnda donatorerna på klockan, Hinrich Piper, av den senare adliga svenska släkten, var borgmästare och med tiden överborgmästare. Nyenskans grundades 1632 av Gustav II Adolf (om vilket hans bild på klockan kanske vill erinra) och erhöll sina stadsrättigheter 1638. Där ligger numera Leningrad.

För alternativet Kexholm talar emellertid det faktum starkt, att det existerar en systerklocka till Överselöklockan, även den i en svensk kyrka i Åker (likaså i Södermanland). Den är som den andra daterad 1638 och gjuten av Jurgen Putensen; denna klockas inskrift förkunnar, att hon var en donation direkt till Kexholm (grundat av den finske generalguvernören, greve Per Brahe d y och av landshövdingen i Kexholms län, Magnus Nie-roth).

Jurgen Putensen, tydligen den tidens förnämste klockgjutare i Sverige, torde ha varit av dansk härkomst. Hans arbeten förekommer under åren 1631–1656 och är representerade i många svenska städer och landskap. Ett praktexemplar är en 1638 gjuten klocka för Storkyrkan i Stockholm. År 1662 kyrkobokförs Jurgen Putensen som avliden; hans gjuteri drevs vidare av hans änka i samarbete med en Ambjörn Anderson.

Hur de södermanländska klockorna, om de nu härstammar från Nyenskans eller — sannolikare — från Kexholm, kommit till Sverige, är svårt att säga. Skriftliga källor, som skulle kunna ge upplysning om detta, är inte kända. Av allt att döma kan detta stå i samband med

överlåtelsen av områdena till Ryssland i och efter tiden för Karl XII:s ryska krig; Nyenskans utrymdes 1703 av Sverige, Kexholm tillerkändes ryssarna genom freden i Nystad 1721.

I samma häfte av Finskt Museum fick jag kännedom om existensen av en tredje klocka i Sverige, tydligen med samma medaljliknande porträtt av Gustav II Adolf, nämligen den i Häverö kyrka i Uppland. Därför blev ytterligare en nyhet i Myntkontakt 1982:6 inte mer så överraskande, med hänvisning och bild av gipsavgjutningen av Gustav II Adolfs porträtt från just nämnda kyrkklocka i Häverö (bild 5). Den bild av gipsavgjutningen och den starkt förminskade fotoreproduktion i Finskt Museum XLIX 1942 av klockfragmentet av den utskurna klockdelen med porträttet av Gustav II Adolf från kyrkan i Överselö, jämförd med min fina tunn-väggiga bronsreliefmedaljong, uppvisade en tydlig likhet; men nöjd med detta var jag inte. Mig fattades ytterligare viktiga kännetecken, t ex diameter, reliefhöjd och det plastiska återgivandet, som just en bild på papper inte kan återge.

Sålunda mognade i mina tankar en plan att under kommande se-

5. Gipsavgjutning av detaljen med Gustav II Adolf-porträttet från kyrkklockan i Häverö kyrka, Uppland. Foto ATA.

mester i Sverige i juni 1983 lägga resrouten så, att den skulle föra mig förbi de tre kyrkorna Åker och Överselö i Södermanland och Häverö i Uppland. Några förberedelser i förväg var därför nödvändiga, för att på ort och ställe eventuellt kunna besiktiga klockporträtten, jämföra dem med min medaljong och om möjligt också fotografera dem.

Mina tre avsända brev till kyrkoherdarna i Åker, Överselö och Häverö med förfrågan om en möjlig besiktning av klocktornen, besvarades positivt av kyrkoherdarna i Åker och Häverö. Kyrkoherden i Häverö visade sig i sitt svar av den 25.5.1983 intresserad av mitt annonserade besök och meddelade mig dessutom klockans tillverkningsår, 1641.

Försiktigare och mer reserverad visade sig kyrkoherden i Åker vara. I sitt svar till mig av den 3.5.1983, adresserat till den från mig nämnda referenspersonen, N-U Fornander hos SNF i Stockholm, skriver han följande: "Jag vet inte om det finns något ingjutet porträtt av

Kungl. Myntkabinettet

Utställningar:

Ingång Narvavägen (hörnet Linnégatan) 2 tr, Stockholm

Tillfälliga utställningar:

Aktiebrev före 1870.

"Antika mynt med andra ögon" visas from 4/10 tv på Smålands museum, Växjö.

Ring i övrigt

telefon 08-783 94 00 för programinformation.

Museet:

Tisdag—söndag 11—16

Måndag stängt

Besöksid: tisdag 13—16

ingång Narvavägen

Besöksadress (efter

överenskommelse

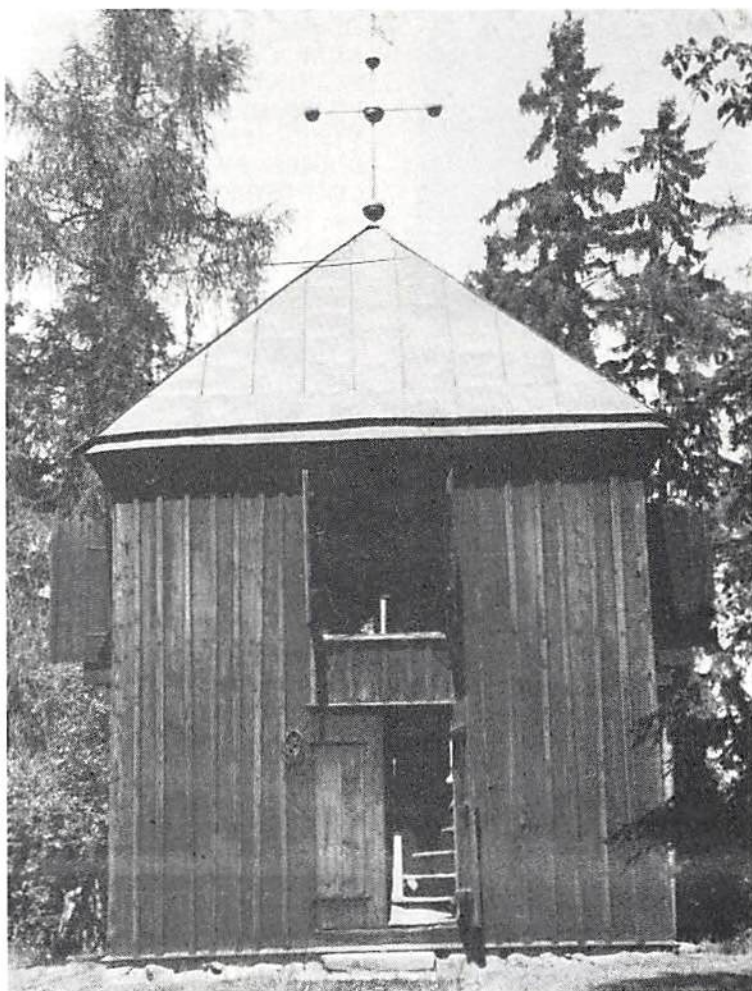
om tid per telefon):

Storgatan 41

Postadress: Box 5405,

114 84 Stockholm

Tel: 08-783 94 00

6. Klockstapeln vid Åkers kyrka, byggd 1689. Vindflöjeln på taket har året 1697. Foto förf.

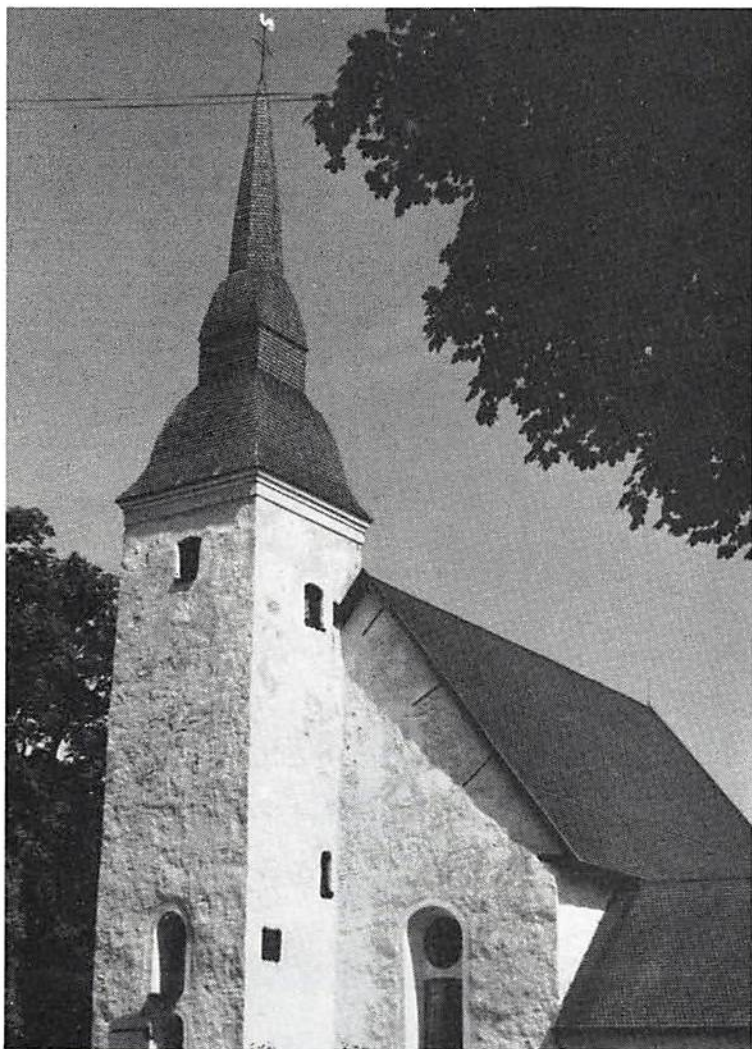
Gustav II Adolf på Åkers kyrk-klockor helt enkelt därför, att det inte intresserat mig, hur de ser ut, bara att de fungerat." Pastorn i Överselö kyrka höjde sig helt i tystnad!

Avresedagen 16.6.83 närmade sig; dessförinnan skaffade jag mig från härvarande tullmyndighet in- och utreschandlingar för min medaljong med Gustav II Adolf för att utan svårigheter kunna föra denna "corpus delicti" över landgränserna.

Vid inresan till Sverige tidigt på morgonen den 17.6.1983 i Trelleborgs hamn intresserade sig den tjänstgörande tulltjänstemannen, egentligen mer av privata skäl, för denna fingjutna bronsreliefmedal-

jong, än vad hans tjänstreglemente nödvändiggjorde. Efter att ha erhållit alla nödiga upplysningar önskade han oss en framgångsrik resa i denna "klockhistoria" utan att höra sig för om annan eventuell förtullbar vara.

Nästa dag, lördagen den 18.6, nådde vi vid 12.30-tiden den något från orten (Åkers Styckebruk) idylliskt belägna medeltida kyrkan. Vi hälsades vänligt med ett kraftigt handslag av kyrkovaktmästaren; han var informerad om mitt annonserade besök och intresse för nämnda klocka. Tillfälligtvis kom vi just i rätt tid för att höra middagsringningen vid 13-tiden från kyrkans båda gamla klockor i deras klockstapel av trä (bild 6). Denna ge-

7. Åker kyrka, Åkers styckebruk, Södermanland. Foto förf.

nomträngande, svärmodiga och ändå harmoniska klockklang skapade denna varma, soliga sommar-dag där vi stod mitt på den anse-nliga kyrkogården med alla sina väl-skötta gravar, en fridsam och tank-full atmosfär (bild 7).

Efter detta kom det spännande ögonblicket för jämförelsen mellan det ingjutna, medaljformiga relief-porträttet av G.II.A. på klockan i tornet och mitt exemplar. Mina för-hoppningsfulla förväntningar be-kräftades helt och fullt, det var sam-ma medaljong även till diameter och i reliefhöjd. Min medaljong skulle därför helt och hållet ha kun-nat tjäna som modell. Efter det att kyrkovaktmästaren tagit av sig sin

allvarsbetonade kostym och bytt om till vardagsklädsel och rullat upp ärmarna, visade han sig vara mycket behjälplig vid mätningen av klockan och vid tydandet av in- och omskrift. I det lodrätt hängande lä-get måste den tunga klockan delvis dras och skjutas med kraftiga hän-der och starka skuldror ur klocksto-len för att man skulle kunna läsa skriften genom det döljande bjälk-lagret. Klockan är av ljus brons, höj-den uppgår till 68 cm, med krona 93 cm, den undre, öppna diametern 98 cm. Den övre fjärdedelen är för-sedd med ornament, grenar, druvor och den mindre medaljen (1633) är dekorerad med den unga tronföl-jerskan Kristina. Om klockans hals

löper ett skriftband med texten: ANNO DOMINI 1638 EN EGO CAMPANA. NVNQVAM DENVNIO. VANA LAVDO DEVM VERVM VOVO CON-GREGO CLERVVM (= Framåt! Jag, klocka, förkunnar aldrig få-fänglighet. Jag lovar den sanne Gu-den. Jag ropar och kallar er troende samman).

8. Detalj av kyrkklockan i Åkers klock-stapel. Foto förf.

9. Samma kyrkklocka som bild 8, men här med förf:s exemplar av Gustav II Adolf-medaljongen jämförd med reliefen på klockan. Foto förf.

Under druvorna, gränsande till den fria sidan, kan man se medal-jongreliefen med Gustav II Adolf omramad av en lagerkrans med ro-sor (bild 8–9). Bredvid till höger det stora, svenska riksvapnet med vasakarven och två lejon, som hål-

ler vapnet. Mitt emot befinner sig inskriften: G. PEDER BRAHE S.R. RADH. GENER: GVB:-OFVER STORA F.D.FYNLAND liksom: MAGNVS NIEROTH LANDS HOFD:PA KEXH.: med nämnde grundares båda vapen, Brahe och Nieroth (Per Brahe d y var den för tiden mäktige generalguvernören i storfurstendömet Finland. Magnus Nieroth var landshövdning i Kexholms län). Därunder den lilla medaljen: den lidande Kristus.

Nederst på slagringen runt om klockan läser man den gammalsvenska texten: NAER KLOCKAN RINGES OCH SAMMANKALLAR FOLCKETTA SKOLA ALLA THE I STADEN ACHRO SVARA AF THEN 122. PS: IAGH GLAEDES I THET MIGH SAGT ÄHR AT IAGH SKAL GA I HERRANS HWS HALELUJA. — M. IVRGEN PUTENSEN ME FECIT IN STOCKHOLM (= När klockan ringer och folket församlas, då skall alla som befinner sig i staden Achro(?) svara på 122:a psalmen: Jag gläder mig över det, som tillsagts mig, att jag skall gå in i Herrens hus, Halleluja — M. Jurgen Putensen gjorde mig i Stockholm).

Som avslutning förde oss den vänlige kyrkvaktmästaren genom den putsade gråstenskyrkan från 1100—1500-talen. Med tydlig stolthet visade han oss de gamla, bevarade konstverken i trä, allt ännu befinnligt kyrksilver och en Bibel i storformat, tryckt i Nürnberg 1720. Efter tacksamt avsked fortsatte vi vår färd över Strängnäs, förbi minnesmärkena från vikingatiden, till Överselö nära Mälarens södra strand. På väl utbyggd närapå trafikfri landsväg uppnådde vi sent på eftermiddagen, i en oas av tystnad och frid mitt på en ganska stor kyrkogård, den gamla, välskötta kyrkan i Överselö.

Mina förhoppningar och bemödanden att eventuellt få besiktiga den redan i början beskrivna, omgjutna klockan i Överselö kyrktorn blev vid denna tid på lördags-eftermiddagen utan framgång. Ett besök i det inre av den medeltida kyrka med sitt rikt prydda korvalv med framställningar av heliga, lik-

som de enkelt konstfulla träskulpturerna från 1300—1500-talen, gottgjorde och försonade mig med besvikelsen.

Vårt nästa resmål beträffande klockporträttet med G.II.A. gällde Häverö kyrka i Uppland. Innan dess väntade oss svenska vänner i Västmanland. Den planerade resvägen dit förde till ytterligare sevärdheter, närmast till Sundbyholm, Eskilstuna, på E 18 över Mälaren till Västerås, därifrån vidare till Uppsala och slutligen till Häverö vid Hallstavik i närheten av Östersjön. Gång på gång blev vi betagna av härlig natur, de vida, nästan oändliga olivfärgade åkerfälten, dunkla skogar, de oräkneliga,

sagolikt blåskimrande och i solen silverglitrande sjöarna; förbi kopparröda hus med deras välvårdade trädgårdar. Sverige syntes oss vara en jättelik trädgård under denna varma, ljusa midsommartid.

Tisdag eftermiddag den 22.6 anlände vi till den medeltida gråstenskyrkan från 1300-talet i Roslagen.

I den närbelägna prästgården hälsades vi välkomna av kontraktsprosten och hans charmanta hustru. Man kände redan till mitt förestående besök och intresse för G.II.A:s klockrelief. Vid kaffet och bakverken, till vilket husets fru vänligt inbjöd oss, fanns tillräckligt att samtala om, framförallt om klockporträttet på min medaljong, vilken

10. Klockstapeln vid Häverö kyrka, Uppland. Foto förf.

jag visade och som väckte åtskilligt intresse. Den efterföljande jämförelsen i den fristående klockstapel (bild 9) uppvisade också här en definitiv identitet med mitt exemplar.

Klockans höjd är 48 cm, med krona 63 cm; den nedre öppningens diameter uppgår till 70 cm. Den övre tredjedelen är rikt dekorerad, försedd med humleliknande kottar och avbryts av ett band med bibelord med följande text runt om klockans hals: GLORIA IN EXCELSIS DEO ET IN TERRA PAX. IN HOMINIBVS BONAE VOLVNTATIS (= Ära vare gud i höjden. Frid på jorden. Till människorna ett gott behag). Därunder befinner sig i en rund dekorativ ram det redan beskrivna reliefporträttet; över detta till vänster och till höger har två änglagestalter anbringats (bild 11).

Mittemot på andra sidan står de båda namnen i tre rader: DUNCAN FEIF / KATARINA BORGELS / DOT: TER. Däremellan prålar ett rikt besmycket vapen, en hjälmförsedd buktig sköld med sju kular och till vänster ett upprättstående lejon; på hjälmen ett hjorthuvud med lång hals vänt mot vänster. Nederst vid vapnets rand står två fasaner mitt emot varandra. Runt om på slagkanten ett band med engelsk text: TO.THE.PARIS.-OF.KARMEILE. TILBE.GIFIN TO THE KIRK.AND CHAPEL.-OF KARMEILE. AN.BELL. M.IVRGEN PVTENSEN ME FECIT.ANNO 1641.

På mera korrekt engelska: To the Parish of Carmyllie. To be given to the Church and Chapel of Carmyllie, one bell etc. (= Till församlingen Carmyllie. Att skänkas till Carmyllies kyrka och kapell en klocka etc.).

Med all säkerhet rör det sig om följande händelser: Den skotske officeren Duncan Fife, av gammal adlig släkt, vars hertigtitel vid denna tid på grund av en föreseelse fråntogs honom, trädde under trettioåriga kriget i svensk tjänst och kämpade i Tyskland för den svenska fanan. Som många av sina landsmän tog han en svenska till hustru, stannade i det nya landet, men förr eller senare återvände de till sitt gamla

11. Detalj med Gustav II Adolf på kyrkklockan i Häverö. Foto förf.

hemland. Duncan Fife äktade Katarina Börgelsdotter, som donatorsinskriften på klockan utvisar. Denna klocka tänkte den skotske legionären donera till sin gamla hemförsamling Carmyllie i Forfarshire. Han lät utsmycka den med sitt gamla släktvapen och bilden av sin ende kunglige fältherre, Gustav II Adolf.

Av någon orsak — beställarens betalningssvårigheter eller av andra orsaker — har den stockholmske klockgjutmästaren Jurgen Putensen varken utlevererat den färdiga klockan eller fått den avhämtad. Till kyrkan i Häverö kom detta praktstycke av svensk klockgjutar-konst, enligt intyg i inventarieboken, mellan åren 1731 och 1744, troligen som gåva eller i utbyte mot en äldre klocka. Någon anteckning eller anmärkning är inte noterad i böckerna om utlämnandet av klockan. Den av trä byggda, fristående klockstapel är till sin stil ovanligt sällsynt i Sverige. Den byggdes på 1500-talet, men dess konstruktion härstammar från ett äldre byggnadssätt och är besläktad med det gamla hednatemplet i Gamla Uppsala (som det beskrivits) och med västtornet i den berömda stavkyrkan i Aardal, Norge.

Kyrkan själv är byggd i en lantlig arkitektur från 1300-talets Uppland och står på en förkristlig kult-

plats, där man samlades regelbundet för offerfester.

Den inre utsmyckningen består av vägg-, tak- och bågvalvmåleri. för det mesta från 1400/1500 talen med religiösa motiv och rikligt ornamentalt dekorerad.

Till kyrkans klenoder räknas det konstfulla, präktiga flygelaltaret av den flamländske mästaren Gielitz från Antwerpen från början av 1500-talet.

Ävenså de medeltida träskulpturerna från mitten av 1400-talet: den lidande Kristus, S:ta Gertrud (dotter till frankernas kung Pippin d ä) framställd med en kyrka i handen (enligt den fromma sägnen gällde hon som vårens budbärare och de resandes skyddshelgon i Skandinavien) och Sankta Birgitta, den nordiska sierskan och ordensstiftarinnan, sittande med en uppslagen bok. Som äldsta inventarium gäller väl dopfunten från 1200-talet av gotländsk kalksten.

Geologiskt sett ligger Häverö i ett senare koloniserat landskap. Ännu för 3000 år sedan var denna dåtida övärld omspölad och översvämmad av Östersjön. Genom den gradvisa landhöjningen kan det enligt försiktig beräkning antas, att detta församlingsområde kolonialiserades och bebyggdes omkring ca 500 f.Kr.

Ett försök att bestämma kyrkklocksporträttet med Gustav II Adolf som en gjuten, ensidig bronsmedaljong av Georg Schweigger, Nürnberg.

Av de tre nämnda, gjutna klockorna med reliefporträtt av Gustav II Adolf, tillverkade av den i Sverige på den tiden mest berömde klockgjutaren, Jurgen Putensen i Stockholm, blev den tredje av dem tillverkad år 1641 på uppdrag av den skotske officeren, Duncan Fife.

Det är inte uteslutet att denne skotske officer förvärvade originalmedaljongen med kungens porträtt och att denna kan ha tjänat som modell för klockgjutaren vid tillverkningen av klockan; eller kanske han på annat sätt eventuellt fick den överlämnad som present till minne av sin tidigare, kunglige fältherre.

Denna bronsmedaljong med porträttet av den svenske kungen, vilken stod högt i ära och aktning hos sina soldater, kan ha kommit till Skottland antingen i samband med Duncan Fifes eventuella återkomst till en gamla hembygden, eller vid återsändandet av hans kvarlåtenskap. För denna förklaring talar, att ingen ytterligare klocka med detta porträtt av G.II.A. tillverkades efter 1641, ej heller existerar och att denna porträttmedaljong för några år sedan utbjöds till försäljning i fackhandeln från en välskött samling i England. Någon tidigare publicering av denna medaljong med G.II.A. är mig inte bekant.

Vem kommer nu i fråga som skaparen av denna ensidiga gjutmedaljong?

Georg Schweigger, bildhuggare och bronsgjutare i Nürnberg (1619—1690), visar sig sannolikt vara den konstnär, vars stil och kompetens bäst passar in. 1633 uppträder han som gesäll, 1636 nämns han för första gången som bildhuggare i en nürnbergsk rådshandling. Arbetar för såväl Gustav II Adolf som för det kejserliga hovet i Wien. Georg Schweigger gäller som den ledande mästaren inom den retrospektiva plastiken på 1600-talet och är en av grundlägg-

arna av den tyska barockskulpturen.

På 1600-talet utgavs en serie ensidiga medaljonger i brons med 1600-talets berömda män, vilken serie tillskrivs Georg Schweigger. Dessa medaljonger har oftast en diameter av ca 80 mm och är varken försedda med om- eller inskrift, signatur eller årtal.

Till denna s k "reformatorserie" räknas nio för denna tid mycket populära och kända personligheter: Kejsar Maximilian I, Kejsar Karl V, Martin Luther, Filip Melanchthon, Johann Calvin, Erasmus av Rotterdam, Paracelsus, Albrecht Dürer och Willibald Pirkheimer.

Dessa medaljonger finner man idag skingrade i olika europeiska museer. Skriftliga hänvisningar till åren 1636, 1638, 1641 begränsar något tiden för seriens tillkomst. Somliga medaljonger har en samtida inramning. Den förgyllda Pirkheimer-medaljongen i sin svarta träkapselram från tiden i skulpturgalleriet i Staatlichen Museen Preussischer Kulturbesitz i Berlin (Inv.nr. 5855. — Bernhard Decker i Frankfurt, 1981. Färgbild VIII) har på baksidan ett avtagbart lock på vars insida står skrivet med bläck: "Georg Schweigger, Bilthauer in Nürnberg fec. Anno 1636" (efter Bange 1923, s. 60). Melanchthonreliefens boettlock, tillhörande samma samling (Inv.nr. 5856), är också försedd med skrift i bläck: "Georg Schweigger, Bilthauer von Nürnberg fec." (enligt Bange 1923, s. 60). Inskriften härstammar förmodligen — i likhet med den på Pirkheimer-medaljongen — från konstnären själv. Den av mig upptäckta och beskrivna, ensidiga och gjutna bronsmedaljongen med Gustav II Adolf (bild 1), är av samma slag och typ, utan om- och inskrift, utan signatur och årtal, samt ävensom i diameter, i gods och relief besläktad med ovannämnda medaljonger ur reformatorserien

av Georg Schweigger. Enligt min mening bör man inte hysa några betänkligheter för att inordna denna medaljong i serien som det tionde exemplaret av historiska bilder med berömda män och att beskriva den som ett nürnbergskt arbete av Georg Schweigger.

Källor

Prosten Lars Rune, Häverö (muntliga uppgifter)
Bertil Waldén, sedermera landsantikvarie i Örebro: Beskrivningar 1921 i den s k snabbinventeringens arkiv. *Antikvarisk — Topografiska Arkivet*, Stockholm

Litteratur

Asplund, K. och Olsson, M: Häverö och Vaddö skeppslag. *Sveriges Kyrkor II:1* (1918).
Engel, E: Åkers kyrka. *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria*, XXXI (1938).
Mende, Matthias: *Dürer-Medailen. Münzen, Medaillen, Plaketten von Dürer, auf Dürer, nach Dürer. Herausgegeben von den Stadtgeschichtlichen Museen Nürnberg und der Albrecht Dürerhaus Stiftung e.V.* (1983).
Östhammar Tidning 23.3.1935: Lillklockan i Häverö — krigsbyte eller ej?
Schnell, Ivar: Åkers och Ärja kyrkor. *Södermanlands hembygds- och museiförbund* (1963).
von Ugglas, Carl R: En kyrkklocka från det gamla svenska rikets östgräns. *Finskt Museum XLIX*, Helsingfors (1942).

Jag står i tacksamhetsskuld till framlidne fil.dr Ivar Anderson, Täby och museidirektör Lars O. Lagerqvist, Kungl. Myntkabinettet, Stockholm, för vänligt understöd och hjälp; ävensom till framlidne Kotti Chave, Nacka, Dr. Günther Schuhmann, f.d. arkivdirektör, Statsarkivet i Nürnberg, och till Herr Hermann Grams, Nürnberg.
(Översättning från tyskan: Maj Jarl och red.)

Tillägg

Sedan denna uppsats publicerats i Tyskland och, som vi sett, fått ett högt erkännande, har ytterligare

två exemplar av medaljongen dykt upp. Det är en tysk privatforskare, Dr. med. Joachim Zeitz, som gjort författaren uppmärksam på detta och sänt en kopia av sitt brev till under-tecknad. Själv förvärvade han för några år sedan ett vackert cisele- rat exemplar med draperier i bak- grunden. Genom egna undersök- ningar har han också kommit till samma konstnärsattribuering — Georg Schweigger.

Vid auktion hos Bank Leu AG i Zürich (auktion 37, 1985) försäl- des en stor samling suecana, där- ibland många Gustav II Adolf-me- daljer. Här förekom också vårt Gustav II Adolf-porträtt (som nr 500), denna gång utan draperierna och lagt på en större platta (drygt 102 mm diameter) med borrar hål upptill. Ansiktet är mindre bearbe- tat efter gjutningen. Det är en märklig tendens, som alla numis- matiker förr eller senare noterar: när något unikt presenteras dyker ofta ett eller flera exemplar upp, och så är föremålet inte längre unikt!

LLT

Denna uppsats har varit tryckt i nå- got annan form i Numismatisches Nachrichtenblatt och belönats med 2:a pris vid utdelning av 1986 års Eligiusbelöningar i Tyskland.

En medaljutdelning 1845

Drottning Josefine, Oskar I:s ge- mål, var en dam med höga och ädla intressen. En stor del av sin tid äg- nade hon åt välgörenhet; dessutom var hon mycket kulturintresserad. I sin egenskap av djupt religiös kato- lik främjade hon sin kyrkas åter- komst i vårt land och verkade för utvidgad religionsfrihet. För att be- löna personer som hjälpte till inom samma intresseområden eller gjort henne andra tjänster instiftade hon inte mindre än tre belöningsmedal- jer — två "att förvaras" och en att bäras — vartill kommer ytterligare en till 50-årsminnet av hennes an- komst till Sverige, även denna att bäras (B E Hildebrand, Sveriges

Drottning Josefinas belöningsmedalj "Virtus ipsa sibi pretium". Kungl Myntkabi- nettet, exemplar i silver. Foto N Lagergren, ATA.

och svenska konungahusets min- nespennningar, praktmynt och belö- ningsmedaljer, del II, Stockholm 1875, Josefine nr 7–12 samt 6). Medaljerna har i korthet behand- lats och illustrerats av E E Areen (De nordiska ländernas officiella belöningsmedaljer..., Sthlm 1938, s 87 och 90). En av dem (Tessera memoriae) har tagits upp av Karl Löfström (Kungl. medaljen Litteris et Artibus, Sthlm 1935, s 40). Nå- ra exemplar har dessutom dykt upp på auktioner. Tilläggas bör kanske, att Josefine instiftade en belönings- medalj redan när hon var kronprin- sessa — för främjande av silkes- maskodling (från 1833, se Hilde- brand, Josefine nr 1).

Redan året efter det att Josefine blivit drottning och krönt — alltså 1845 — tillkom de två medaljerna "att förvaras", graverade av Ludvig Persson Lundgren vid Kungl Mynt- tet, nämligen "Ingenio et arti" [=För snille och konstfärdighet] för vetenskapliga och konstnärliga för- tjänster och "Virtus ipsa sibi preti- um" [=dygden sin egen belöning] för medborgerliga förtjänster. Bå- ge är slagna i 12:e storleken (42 mm). Åtsidorna är identiska och framsidorna åtskiljes dels genom in- skriften, dels genom att den förra har en krans av eklöv, den senare av lager. Den sistnämnda avbildas här efter ett icke utdelat leveransexem- plar i Kungl Myntkabinettet (sil- ver).

Mycket litet är känt om utdel- ningen av dessa medaljer. Av en slump genomgick jag nyligen året

1845 i den sk Wedbergska sam- lingen av tidningsklipp i Antikva- risk-Topografiska Arkivet (ATA) i Stockholm, sammanbragt av justi- tierådet J O Wedberg, ivrig numis- matiker och en gång ordförande i Svenska Numismatiska Föreningen (se om honom i SNF, Smärre skrif- ter nr 2). Här kom plötsligt en notis under mina ögon, behandlande den kanske första — eller en av de första — utdelningarna av medaljen, där- till i guld. Den lyder:

Stockholm d. 16 Dec. [1845] H. M. Drottningen har till Fru Sofia Lunde- gren i Malmö, som utmärkt sig genom betydliga donationer till skolor och andra välgörenhets-inrättningar, aflåtit ett handbref, uttryckande Hennes Maj:ts välbehag öfver Fru Lundegrens välgörenhet och åtföljdt af en guldme- dalj om 15 dukater, som på framsidan har Hennes Maj:ts bröstbild och på framsidan orden: "Virtus ipsa sibi preti- um", samt i kanten [=randen] ingrave- radt: "till Fru Sophia Lundegren f. Lundsten".

Genom vänligt tillmötesgående av Jan Östergren vid Malmö stads- arkiv har jag erhållit en mängd upp- giffter om donatrix. Sofia Lunde- gren var född Lundsten den 23 juli 1780 i Lund. Hon var enligt husför- hörslängden i S:t Petri, Malmö, ef- ter inflyttningen 1842 till nämnda stad skild från sin make, länsdjurs- läkaren och hovkvartermästaren Lundegren, och bodde med sin fos- terdotter, Benedicta Helena San- dell (f. 25 februari 1826). Det får anses som något ganska märkligt att den katolska och ytterst strikta drottning Josefine så utnärkt en

frånskild kvinna — det hade varit otänkbart vid hovet i Windsor!

Sofia Lundegren avled den 12 september 1846 i rödsot och jordfästes med "full ceremonial" den 18 i samma månad. Fosterdottern flyttade tillbaka till Lund. Bouppteckningen i Malmö rådhusarkiv (VW 283 1845/51 och VW 282 1841/47) slutar på 9 529 riksdaler banco och bland guldföremålen letar man förgäves efter Josefinas belöningsmedalj. Måhända hade fru Lundegren redan skänkt den till sin fosterdotter eller någon annan; att hon skulle ha smält ner en drottninggåva förefaller ytterst osannolikt med tanke på dåtidens vördnad för kungligheten.

Av testamentet (i samma arkiv) framgår vilka donationer Sofia Lundberg tidigare gjort: förutom till Drottning Josephinas Slöjdskola (okänt belopp) 2 000 riksdaler banco till Sällskapet för öm och sedlig modersvård i Stockholm, 1 000 till Sällskapet för understödande av behöfvande kvinnor i Stockholm, 1 500 för stipendier åt studerande vid Kongl. Carolinska Akademien i Lund, 1 000 till katedralskolan därsammastades, 1 500 till S:t Petri församling i Malmö, inalles väl omkring 10 000 rdr b:o, eller halva förmögenheten. I våra dagars penningvärde motsvarar det omkring 1/2 miljon kronor.

Arvet delades mellan fosterdottern B H Sandell, bröderna bagare Johannes Lundsten i Västervik och bagerigesällen Abraham L. i Araslöv; barnen till avlidne brodern traktören S. Lundsten (Ö. Göinge), nämligen f d handelsbokhållaren Hans L., Karlskrona, Sofia, gift

med snickarmästaren Petter Henrik Ljunggren, Lund, målaregesällen myndige Rasmus L., vistelseort okänd, skrivaren Fredrik L., Lund, samt döttrarna till avlidne brodern bagare Gustaf L. (Vimmerby), ogifta Sofia L. i Ravlunda (Kristianstads län) och Gustafva L. i Hyby (Malmöhus län). Det finns således många som teoretiskt sett kan ha fått medaljen; eftersom den inte är med i bouppteckningen, som vi sett, skänktes den väl till någon nära boende och har sannolikt så småningom smält ned. I alla händelser är exemplaret icke bevarat i Lunds universitets historiska museums myntkabinett, som existerade redan 1845, ej heller i det först drygt 40 år senare grundade vid Malmö museum. Om någon läser av denna artikel skulle känna till ett utdelat exemplar av denna medalj så skriv gärna till redaktionen och rapportera!

LLt

För forskningen tillgängligt!

I januari 1987 har två kulturhistoriskt mycket intressanta arkiv ordnats och förtecknats i ATA.

Det är Adolf och Erik Lindbergs arkiv. Dessa har funnits i ATA sedan 1967, då Erik Lindbergs sterbhus skänkte dem som gåva till myndigheten och som nu äntligen gjorts tillgängliga för forskningen.

*Johan Adolf Lindberg
(1839–1916)*

Johan Adolf Lindberg föddes den 4 september 1839 i Stockholm. Adolf Lindberg ville bli målare och skrevs därför in i Konstakademiens principskola för att få övning i teckning.

Vid moderns död måste Adolf Lindberg börja försörja sig själv. Genom sin lärare Carl Ahlborn fick han en elevplats hos dennes hustru myntgravören Lea Ahlborn vid Kungl. mynt- och Kontrollverket. Mot slutet av denna period bedrev Lindberg studier vid Konstakademien i Stockholm. Han fick stipendium och reste till Köpenhamn och Paris, där han studerade för P. Tas-

set och E.A. Oudine.

Efter hemkomsten från Paris öppnade Adolf Lindberg egen gravyrateljé i Stockholm. Till en början sysselsatte han sig med mer hantverksmässiga uppgifter, då möjligheterna till självständig konstnärlig verksamhet på medaljområdet starkt begränsades av en övermäktig konkurrens från Lea Ahlborn och skulptören J.E. Ericsson.

Han gjorde dock porträttmedaljonger i gips och vax eller som kaméer. Genombrottet, som medaljkonstnär, kom med en medalj över Elise Hwasser. Genom kontakt med kammarherre Magnus Lagerberg ökade antalet beställningar och uppdrag.

Under 1880-talet fick Adolf Lindberg allt fler förtroendeuppdrag, t ex under olika perioder ordförande i Konstnärsklubben, tf lärare i antikritning vid FrKA, ledamot av FrKA:s läroverksnämnd, förvaltningsnämnden i styrelsen för Tekniska skolan och i Statens inköpsnämnd.

Lindberg tog emot elever, och ibland kunde de uppgå till ett tretotal; bland andra utbildade han sin son Erik.

Adolf Lindberg blev vice professor i figurteckning vid Konstakademien och så småningom Lea Ahlborns efterträdare som myntgravör vid Myntverket (1898). I och med denna tjänst fick han automatiskt alla officiella medaljbeställningar, såsom både Svenska Akademiens och Vetenskapsakademiens medaljer och likaså uppdraget att göra de nya mynten efter unionsupplösningen.

Adolf Lindberg dog den 27 juni 1916.

Detta är i korta drag Adolf Lindbergs biografi.

De handlingar, som överlämnades till Myntkabinettet 1967, innehåller tre kapslar korrespondens, en del räkenskaper samt skisser och teckningar. Adolf Lindberg var mycket öppen för tekniska nyheter på sitt yrkesområde och tog tidigt den då allra modernaste tekniken i sin tjänst.

Han korresponderade flitigt med utländska kollegor, som redan kände till den nya tekniken, och en

SPECIE MYNTHANDEL HB

**Köper o säljer
Mynt • Sedlar • Medaljer**

*Spec. Äldre svenska kopparmynt.
Sedlar före 1900.
Kommissionsuppdrag – Auktioner.*

Storgatan 19, Box 69
574 01 VETLANDA
Tel 0383/153 01

del före detta elever skriver rapporter om ny maskinteknik.

Räkenskaperna ger en god uppfattning om vilka uppdrag en mynt- och medaljgravör kunde få i slutet av förra seklet.

Medalj över Elise Hwasser, utförd av Adolf Lindberg. Den medalj med vilken han "slog igenom". Foto ATA.

Adolf Lindberg, porträtterad av sonen Erik Lindberg. Foto ATA.

Erik Lindberg
(1873–1966)

Då Erik Lindbergs biografi och produktion utförligt har behandlats av Ulla Ehrensward i hennes doktorsavhandling skall jag endast ytligt beröra den. Erik Lindberg var gravör vid Kgl myntet 1916–1943, vice professor vid Konstakademien samt en tid dess sekreterare. Dessutom tycks han ha varit en utomordentligt populär sällskapsmänniska, som gärna deltog i förenings- och sällskapslivet i Stockholm. Detta avspeglar sig i hans omfattan-

de korrespondens. Där finns brev från många av 1900-talets kända kulturpersonligheter som t ex Albert Engström, Carl Milles, Richard Bergh för att nämna ett fåtal.

Sedan 1912 förde han dagbok, där han utförligt beskriver händelser i tiden och iakttagelser han gör. Han var medveten om värdet av dessa anteckningar och mot slutet av sitt liv tänkte han ge ut dem i bokform. Han skrev rent sina anteckningar och friserade bort det alltför kontroversiella och personliga. I det nu ordnade arkivet finns en kopia av renskriften. Originaldagböckerna finns i familjens ägo och renskriften i original finns i Konstakademiens arkiv. Genom dagböcker och brev får man också en mycket god inblick i Stockholms konstliv under ett halvt sekel.

Med stor noggrannhet förde han bok över sina medaljbeställningar

bibliotekarie och hans efterlämnade handlingar visar att han var både systematisk och hade en administrativ talang. Kanske var det denna begåvning, som gjorde honom så populär som styrelseledamot.

Erik Lindbergs korrespondens visar hela hans mångfald och hans sociala nätverk.

Man kan indela den i två kategorier. En formell, som speglar hans arbete som medaljkonstnär, myntgravör och ledamot i Konstakademien samt i andra mer tillfälliga men seriösa sammanhang. En informell, som i stor utsträckning visar Erik Lindberg som vän och sällskapsbroder. Där finns brev från akademikamrater, som utförligt skildrar livet för en konstnär i sekelskiftets Paris. Det finns skildringar av fester och bjudningar, tackkort m m. Dessa berättelser ger tillsammans med dagboksanteckningarna en mycket god bild av umgängesli-

Medalj över Erik Lindberg, gjord av Léo Holmgren (ett mycket bra porträtt som väl illustrerar hans gärning). Foto ATA.

och man kan i dessa handlingar tillsammans med korrespondens, dagboksanteckningar och skisser få en mycket god bild av en medaljgravörs metoder och arbetsvillkor.

Erik Lindberg var under en följd av år ordförande i Konstnärsklubben och blev redan 1904 invald ledamot av Konstakademien och dessutom styrelseledamot i åtskilliga nämnder, föreningar och sällskap, såsom SHT, sällskapet Idun, Konstnäreringen, Statens inköpsnämnd, Sällskapet "De 17", för att bara nämna några.

I sin ungdom hade han önskat bli

vet i Stockholms konstnärskretsar under första hälften av 1900-talet.

Genom dessa två arkiv har således den kulturhistoriska forskningen fått ett värdefullt tillskott, som täcker drygt ett helt sekel från 1850–1966.

Källor: Svenskt Biografiskt lexikon.

Svenska Män och Kvinnor. Numismatiska meddelanden XXXII:1–2.

B. Straubinger

En numismatiker för 100 år sedan

Konstnären, militären, överintendenten och hovmannen Fritz von Dardel (1817–1901) har efterlämnat ett stort antal teckningar och karikatyrer, av vilka en del pu-

Hans Hildebrand 1884. Teckning av Fritz von Dardel. Nationalmuseum.

blicerats i hans intressanta *Minnen* och *Dagboksanteckningar*, en värdefull skildring av vårt land från 1837 till slutet av 1890-talet, sett av en skarpsynt om än icke djupsinnig adelsman, verksam vid hovet, i konstnär- och museikretsar och i ämbetsvärlden. De många teckningar han strödde omkring sig finns i såväl privat ägo som hos flera av våra institutioner, främst Kungl Biblioteket och Nationalmuseum. Hos sistnämnda finns denna karikatyr av den berömda forn- och medeltidsforskaren och numismatikern Hans Hildebrand (1842–1913), som 1879 hade efterträtt sin far Bror Emil H. som *riksantikvarie och garde des médailles*, som titeln länge löd, dvs chef för Statens historiska museum och Kungl Myntkabinettet. Teckningen är från 1884.

Bakom H. ser vi den äldre uppställningen i Historiska museets sal för fornsaker i Nationalmusei botenvåning, dit fadern flyttat dem från Skeppsbron till invigningen 1866. Den skulle snart bli ändrad,

åtminstone till vissa delar, vilket fotografier från 1890-talet visar. Myntkabinettet däremot (se bild på omslaget) var tämligen likartat från 1860-talet till 1920-talet, fränsett att Hans H. ordnade en serie som utvisade medaljkonsten från 1400-talet till våra dagar, vilket kan vara intressant att notera för den som mest tänker på honom som medeltidsnumismatiker.

LLt

Mitt i City

PEO Mynt & Frimärken

Med stor sortering av
Mynt • Sedlar • Medaljer
Frimärken • Vykort
Aktiebrev • Tillbehör

Drottningg. 19, Box 16245
103 25 STOCKHOLM
Tel 08-21 12 10

Okända polletter från Småland

I oktober månad 1863 inkom ett brev till myndigheterna med följande lydelse:

Till konungens befälningshavande i Jönköpings Län aflemnas härmed följande fynd.

Upphittat af undertecknads piga Augusta Gustafsdotter på undertecknads skog vid en stubbe nära häradsvägen då omnämnde piga plockade mossa.

Sundsholm den 2 ockt 1863.

Johan Larsson

Fyndet bestod av ett idag okänt antal polletter och smådepenningar. När föremålen en kort tid därefter inkom till Kongl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, beslutades att endast delar av fyndet skulle inlösas. Följande polletter inlöstes:

6 st. polletter av mässing, med en stor åttuddig stjärna eller rosett på prickad botten.

6 st. polletter av mässing med ett G inom en åttuddig stjärna på prickad botten.

9 st. mindre polletter av mässing, med en inslagen ros på ena sidan inom två cirklar, den andra sidan slät, med en inpunkterad 8.

1 st. något större pollett, tunn och slät, med 12 inpunkterat, bruten i två delar.

4 st polletter, släta, på ena sidan inpunkterat 24.

Dessa polletter finns medtagna av A.W. Stiernstedt i *Beskrifning öfver Svenska Kopparmynt och Polletter*, II, Stockholm 1872, sid 260 nr 13–15 och sid 262 nr 28–29, under rubriken "okända polletter"

och är beskrivna enligt följande:

13. G inom cirkel, hvaromkring 8 trekanter å guldfält. Ensidig. 4 storleken. R. 4.

14. Ett dubbelkors, bildadt af 8 rutor å guldfält. Ensidig. 4 storleken. R. 4.

15. Åts. En sexbladig ros inom två perl-kretsar. Fräns. En genom prickar formad 8. 3 storleken. R. 4.

28. Siffertalet 24, bildadt af prickar. 5 storleken. R. 4.

29. Lik N:o 28, men 12 Halfrund. 1 storleken. R. 4.

Dessutom utvaldes några smådepenningar med påvens och djävulens huvud av mässing. Det torde här röra sig om samma typ av "medaljer" som finns avbildade i bl a Spink & Son auktionskatalog i Zürich 19–20 april 1983, nr 47 eller 48 (*Sammlung Prof. Robert B. Whiting, Martin Luther und die Reformation auf Münzen und Medail-len*). Dessa penningar står upptagna under rubriken "Naumburger Bischofsstreit 1543". Många av dessa smådepenningar har dock tillverkats långt senare.

Johan Larsson fick 1 rdr rmt och 62 öre i inlösensbelopp för fyndet. I Kungl. Myntkabinettet fick polletterna inv. nr 3152 och kan fortfarande identifieras.

Huruvida liknande polletter förekommit i fynd eller på annat sätt är för författaren okänt. Det är möjligt att polletternas ursprung och användningsområde finns i närheten av fyndplatsen. Eftersom markägaren Johan Larsson inte visste något om de funna föremålen, är det troligt att polletterna är åtmin-

Polletter funna i Järvnäs socken, Sundsholm, 1863. Foto: Fritz Engström, KMK.

stone en generation äldre än denne.

Gården Sundsholm, som ligger i Järnäs socken, har gamla anor. Namnet finns i handlingar från medeltiden, då Sundsholm utgjorde ett starkt fäste för kungens fogdar och med Sundsholms län som förvaltningsområde. Det omfattade Västra härad samt södra delen av Norra Vedbo härad. Den siste hövitsmannen på Sundsholm — det var på 1300-talet — bar namnet Vike von Vitzen och var tysk.

Från 1500-talet är gårdens historia välbelagd i hävderna. Mot århundradets slut ägdes gården av friherre Nils Gyllenstierna af Lundholm. Från Christian Hebbe, född i Pommern 1698, och fram till våra dagar finns en komplett ägarföljd med alla namn kända.

Parallellt med namnet Sundsholm eller Sundsholmen har namnformen Ferola — ofta skriven Föröla — existerat. Namnen tycks på något sätt ha gått omlott, så att man finner Sundsholm redan i medeltida källor, medan å andra sidan namnet Ferola finns ännu in i 1800-talet. En förklaring till den dubbla namnformen kan vara att Ferola avsett själva gården, medan Sundsholm varit namnet på ett befäst-

ningsverk. Har polletterna någon anknytning till Sundsholm? Bokstaven G som förekommer på somliga polletter kan kanske ha samband med namnet Gyllenstierna. Det är även möjligt att Gustav III:s första initial fått pryda en av polletterna. Kan det möjligen vara så att det f d skatterusthållet Grevby i Lekeryd, ca 8 km från Järnäs, kan ha samband med polletterna (Grevby — G)?

Utseendemässigt tycks det som om polletterna med en inslagen ros skulle vara äldre än de övriga, vilka kanske kunde dateras kring sekelskiftet 1800. Att det verkligen är fråga om polletter skvallrar valörbeteckningarna 8, 12 och 24.

Ian Wiséhn

Not: Författaren riktar ett varmt tack till antikvarie Agneta Åsgrim Berlin, Jönköpings läns museum, och till Magnus Widell, Habo, som båda lämnat värdefulla upplysningar.

Vadslagning om mynt år 1614

Ett ovanligt vad ingånget mellan några av Karl IX:s forna ämbetsmän kan vi läsa om i S. Lönboms *Historiskt Archivum*, del II (1774), s 3 f. Här återger Lönbom ett brev författat i Stockholm den 4 mars 1614 av ämbetsmannen och historikern Erik Göransson Tegel (1565—1636), son till Göran Persson. Det är ställt till hovkanslern Nils Chesnecopherus och kongl.sekreteraren Erik Elofsson, som vid denna tid vistades i Örebro och som han nyligen skilts ifrån. Efter att ha tackat dem för trakteringen i Örebro fortsätter han:

Och ändock här inge synnerlige och angelagne tidender wanke, hafwer jag icke kunnat underlathe at eder med min ringe skrifwelse at besöka, och om thet wadet som i senest tilsammans gjorde om Konung CARLS (Christelig och Höglöflig i äminnelse) fem dalers stycke, at Myntmästaren sjelf berättar, thet the först slogs år 1606, utan Crone uppå Hufwudet, och sedan året efter 1607, när Cröningen war öfwerständen, med en lyckt [=sluten] Crona, och hwarken förr eller sedan, såsom både sjelfwe Myntet och Hans [=myntmästarens] Book [=bokföring] eller Mynte-Ordning utwisa skall.

Men här ljög myntmästaren, utropar genast den kunnige numismatikern. Med 5-daler åsyftas givetvis vårt största reguljära silvermynt någonsin, hoc est 20 mark (efter 4 mark = 1 daler, 20 mark alltså = 5 daler), och detta präglades i alla händelser förhållandevis ymnigt år 1608 — åtminstone att döma av bevarade exemplar, lika flitigt som 1606 — och i liten upplaga 1611 (vi kan bortse från den unika stampkopplingen från 1607 med okrönt kung på åtsidan, i Kungl Myntkabinettet). Någon myntning från 1609 (varom Stiernstedt talar i Numismatiska Meddelanden II, Sthlm 1875, s 3) är mig icke bekant.

Den myntmästare som var Tegels sagesman hette Anthony Grooth och avled senare under våren — hans efterträdare, Gillis Coijet d y, tillträdde först den 29 juni 1614 (Stiernstedt s 5). Var Grooth alldeles förvirrad eller hade han sådan oordning i sin bokföring, kan man fråga sig, att han inte kände till

Karl IX, 20 mark 1608 (med "lyckt" krona), ett årtal som Tegel efter myntmästarens utsago inte anser finnas till. Kungl Myntkabinetet. Foto Nils Lagergren, ATA.

utmyntningarna 1608 och 1611? Mynte-Ordningen, som Tegel åberopar, kan inte ha varit till någon hjälp vad beträffar årtal på mynten, eftersom dess uppgift var att fastställa skrot och korn (brutto- och finvikt), ingenting annat. Den är daterad den 22 mars 1604 och stadgar, att alla markmynten, från tjugu ned till en halv, skulle myntas så, att "en mark wärck holler i fint 13 lod $\frac{3}{4}$ ort", vilket är en ovanligt hög halt — 16 lod är som bekant rent silver, så mynten höll 821/1000 (se Tingströms tabeller i Svensk numismatisk uppslagsbok).

För att återgå till ämnet kan man väl också tänka sig, att Tegel — som inte går in på exakt hur man slagit vad — kommit med falska uppgifter, antingen för att själv vinna eller för att gynna en av de andra. Han var inte precis känd för att vara någon moraliskt högtstående person. Klart är, att 20-marksmynten inte var allmänt cirkulerande i landet, eftersom inga var tillgängliga att tita på i Örebro. Ett gott belägg för att höga valörer tessaurerades.

Till sist något om de två adressaterna. Nils Chesnecopherus (1574—1622) hade studerat utomlands, delvis på hertig Karls bekostnad, och varit professor i matematik vid universitet i Marburg, där han också blev jur.dr (1600). Återkommen blev han genast anställd av Karl och från 1602 dennes hovkansler. Adeln såg honom som ett av den hårde kungens verktyg. Efter tronskiftet (1611) blev han hov-

kansler hos änkedrottning Kristina. Erik Elofsson eller Elfsson (1570-talet—1618) kom 1597 till hertig Karls kansli och blev så småningom sekreterare. Han deltog, ehuru ofrälse, i en del diplomatiska förhandlingar. I likhet med sin nära släkting hovkanslern gick han efter Karls död i änkedrottningens tjänst och erhöll åtskilliga förläningar. De båda herrarna var vid denna tidpunkt i Örebro för att bevaka den stränga damens intressen inför riksdagen.

Förmodligen har de tre gamla trojänarna vid sammanträffandet i Örebro talat om sin forne herre, den barske Karl IX, och därvid kommit in på mynten och deras sammanhang med den sent genomförda kröningen.

LLt

En kuriositet från franska revolutionens dagar

Det kan ibland dyka upp föremål som vid en första anblick tycks höra till ämnet numismatik. Ett sådant föremål fick undertecknad undersöka genom Bjarne Ahlströms förmedling.

Det rör sig här om en pappbricka som närmast till utseendet anknyter till våra papperspolletter. Den åttkantiga brickan har följande utseende:

En sittande Fortuna hållande ett roder i vänster och en olivkvist i höger hand (representerande Pax =

freden). Fortuna har på sin högra sida ett altare med en på sidan framställd symbol — två händer som håller i varandra omgivna av en orm. Händerna symboliserar vänskapen och är vanligt förekommande på romerska mynt från kejsartiden — särskilt när Rom styrdes av två kejsare samtidigt. Över den sittande Fortuna finns texten: RÉPUBLIQUE FRANÇAIS och i exerguen texten: JUS GENTIUM (folkrätten). Hela kompositionen finns på en yta som med färgerna blått, vitt och rött bildar den franska trikoloren.

Framsidan av pappbrickan har en helt antik komposition som väl passar in i tidens konststrikning — den tidiga empiren. Baksidan består endast av texten:

RESPECT

AU DROIT DES GENS.

Mr le Cher de Rungé,
Lieutenant Colonel au Service de Suède.

Le Ministre des Relations Extérieures
En l'Absence du Ministre
et en vertu de l'Arrêté du
9 Messidor An 9

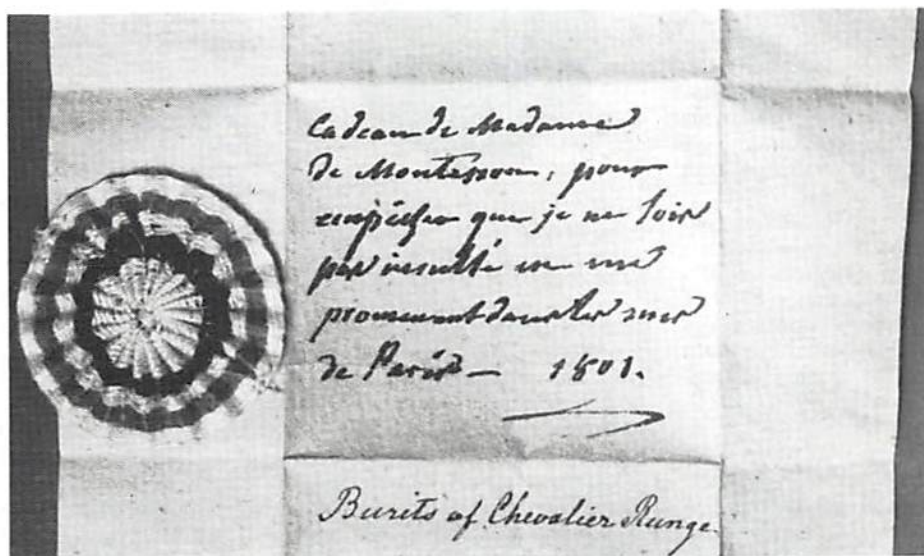
(undertecknad) Caillard
Par le Ministre

Le Chef de la Division
des Relations Commerciales
(undertecknad) Dhermand

Till denna pappbricka hör en fransk kokard av tyg som ofta satt på mössor eller hattar som ett tecken på lojalitet och samhörighet. Kokarden ligger i ett litet vikt pappersark med

Wilhelm von Runges passerbricka från 1801. Foto Gunnel Jansson, Raä.

Kokard som burits av Wilhelm von Runge. Foto Gunnel Jansson, Raä.

påskriften: *Cadeau de Madame de Montesson, pour empêcher que je ne suis pas insulté en me promenant dans les rues de Paris — 1801.* (Fri översättning = Gåva av Madame de Montesson för att förhindra att jag blir förolämpad på mina promenader på Paris gator 1801). Under denna text finns med en annan handstil kommentaren "Burits af Chevalier Runge".

Den forne ägaren till brickan och kokarden var överstelöjtnanten Wilhelm von Runge (1748–1833). Runge kallade sig ömsom de och ömsom von Runge beroende på i vilket land han befann sig. Han var

gift två gånger — första gången med Philippine (1753–1798) född von Pachelbel. Han blev änklings 1798 och gifte om sig med Henriette de S:t Albin. Han hade inga egna barn utan arvinge till de Runges icke obetydliga förmögenhet och kvarlåtenskap var hans första hustrus systerdotter grevinnan Wilhelmina Taube (1779–1857).

Papperbrickan får nog anses som en passersedel eller legitimation som kunde användas vid kontroller, inpassage till departementsbyggnader och vid in- och utpassering genom stadsportarna. Om denna passersedel kombinerades med en ko-

kard i hatten klarade man nog av många besvärliga situationer i Paris under en tid då revolutionens efterdyningar fortfarande märktes.

Ian Wiséhn

**GYNNA
SVENSK
NUMISMATISK
TIDSKRIFTS
ANNONSÖRER**

Johan Peter Lefrén och hans engagemang för decimalsystemet i svensk mynträkning på 1800-talet

Av Martin Ekman

År 1855 infördes decimalindelingen i hela det svenska mått- och viktsystemet. Det skedde efter 67 års diskussioner i riksdagen.

Samma år genomfördes motsvarande förändring i mynssystemet. 1776 års mynträkning i riksdaler = 48 skilling hade ju urartat genom uppkomsten av banco- och riksgäldsrikningarna, orsakade, av Riksbankens och Riksgäldskontorets sedelutgivningar. Relationerna hade blivit 1 riksdaler (specie) = $2\frac{2}{3}$ riksdaler banco = 4 riksdaler riksgälds. Då decimalindelingen infördes valdes riksdaler riksgälds till ny myntenhet under namnet riksdaler riksmünt, och vi fick 1855 års mynträkning 1 riksdaler riksmünt = 100 öre, från 1873 1 krona = 100 öre.

Kungl. Maj:ts förordning om decimalsystemets införande i mynträkningen föregicks av debatter i riksdagen under 25 år. I Torgny Lindgrens uppsats om dessa riksdagsdebatter återkommer en man gång på gång: generalen Johan Peter Lefrén (1784–1862).

Lefrén var en outtröttlig förespråkare för decimalsystemet. När han första gången tar upp frågan i riksdagen, år 1829, föreslår han mynssystemet 1 carolin = 100 kronor, där carolinen motsvarar riksdalern riksgälds:

"Carolinen bör indelas i 100 delar kallade Krona, hvilken då i det närmaste blir lika med $1/2$ skilling R:g:s, genom hvilken enkla, för hvar och en utan minsta svårighet begripliga inrättning man vunnit den fördelen att kunna föra all räkning i blott 2:ne columner och slipa all sorträkning, till flere 100:de p:cts lättnad i bokföringen."

Under 1830- och 1840-talen återkom Lefrén hela tiden till samma sak, bara med andra benämningar på myntslagen. Han föreslog 1834 1 krona = 10 penningar = 100 slantar.

Först på 1850-talet slog Lefréns idé igenom. Själv föreslog han

Figur 1. 10 öre utan årtal. Provmynt i brons präglat 1853 (?) på uppdrag av Johan Peter Lefrén. Kungl. Myntkabinettet. Foto N. Lagergren, ATA.

1853 för riksdagen 1 riksmark = 10 penningar (tilingar) = 100 öre. Han lät vid detta tillfälle även prägla en serie provmynt i brons i valörerna 10 öre ner till $1/2$ öre – se figur 1.

Lefréns envisa kamp för ett på riksgäldsenheten grundat decimalsystem kröntes alltså 1855 med framgång (figur 2). Vad var bakgrunden till hans långvariga engagemang för decimalsystemets sak? Det förefaller troligt att hans anställning 1806 vid den nyinrättade Fältmättningskåren (senare känd som Rikets Allmänna Kartverk) spelade en stor roll.

Fältmättningskåren, som grundades 1805, skulle förse rikets försvaret med kartor över hela landet grundade på vetenskapliga geodetiska mätningar och beräkningar. Den skulle alltså utföra noggranna latitud- och longitudbestämningar samt avstånds- och vinkelmätningar (senare även höjdmätningar). Till att leda de geodetiska arbetena utsågs 1806 professor Jöns Svanberg, som till sitt förfogande fick ett antal officerare. En av dem

Figur 2. 10 öre 1855. Ordinarie mynt i silver präglat enligt 1855 års myntordning. Kungl. Myntkabinettet. Foto N. Lagergren, ATA.

var Johan Peter Lefrén.

Svanberg hade året innan givit ut en uppmärksam bok om sin bestämning av jordens avplattning vid polerna. I denna bok användes för första gången i Sverige det decimalsystem för både längdmått och vinklar, som just utarbetats i Frankrike. Längdenheten var en meter, som definierades som $1/10\,000\,000$ av avståndet mellan ekvatorn och polen, och vinkelenheten var en ny grad, definierad som $1/100$ av en rät vinkel. Detta system medförde Svanberg till Fältmättningskåren. Även kartornas skalor skulle vara decimala, t ex $1 : 100\,000$.

Efter en inkörningsperiod på ett år kom verksamheten igång. 1807 är allt klart för att ge sig ut i fält – vinklar skall mätas i en kedja av trianglar mellan Stockholm och Uppsala. Observationsprotokollet (nu i Lantmäteriverkets geodetiska arkiv) visar att redan den första dagens mätningar utförs av Svanberg tillsammans med just Lefrén och en man till. Vi läser om detta ibland annat:

"Dessutom äro med Bordas Cirkel följande mellanvinklar tagne ifrån Jättekastets Signals medelpunkt neml: ...Vinkelen mellan Catharina och Sollentuna kyrktornspets = $(183^\circ: 806 - 78^\circ: 172)$, $2 = 105^\circ: 634 / 2 = 52^\circ: 817$."

Som synes använder Lefrén och hans kolleger decimalräkningen för vinklar. Man kan föreställa sig hur mycket lättare subtraktionen och divisionen utfördes, än med den gängse ickedecimala indelingen i minuter och sekunder. Kanske vann man här "flera 100 procents lättnad i bokföringen", för att använda Lefréns eget språkbruk från myntdebatten i riksdagen senare.

Fältmätningsskåren blev den första myndighet i landet som till fullo använde decimalsystem (och metern 72 år innan den blev officiell) – och Lefrén var alltså en av dess pionjärer. Detta utgör nog en viktig bakgrund till hans engagemang för decimalsystemet i mynt-räkningen. Lefréns insatser inom detta område beskrivs i Kungl. Vetenskapsakademiens levnads-teckning några år efter hans död på följande sätt:

"Tiodelningens tillämpning vid bestämmandet af såväl myntets underafdelningar som landets hela mått- och vikt-system egde ingen mera ifrig anhängare än Lefrén, som under mer än 30 år med outtröttligt nit arbetade på denna viktiga förändring, derunder mången häftig strid med skicklige och talangfulle motståndare måste utkämpas. Med upprigtig glädje helsade han derför den Kongl. proposition, hvaruti, vid 1853 års riksdag, förslag framställdes till ny mynt-enhet och dess fördelning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hans mångåriga önsknings."

Referenser

Svanberg J: *Exposition des opérations faites en Lapponie, pour la détermination d'un arc du méridien*. Stockholm 1805.

Svanberg J, Lefrén J P, m fl: *Observationsprotokoll från Fältmätningsskårens triangulering mellan Stockholm och Upsala* 1807. (Lantmäteriverkets geodetiska arkiv, nr G 1004)

Thulstrup M: Johan Peter Lefrén. *Lefnadsteckningar öfver Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademiens Ledamöter*, band 1. Stockholm 1869—1873.

Bagger-Jørgensen O: Justeringsväsendet under Lantmäteriet 1735—1878. *Svenska Lantmäteriet 1628—1928*, del II. Stockholm 1928.

Jansson S O: Mått, mål och vikt. *Kungliga Myntet 1850—1950*. Stockholm 1950.

Lindgren T: Ur tjugofem års riksdagsdebatter kring den svenska myntenheten 1829—1854. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1964.

Widmalm S: Geodesy in Britain and Sweden around 1800: From science to military technology. *Uppsala universitets avd. för vetenskapshistoria* 1985. (Opubliserad uppsats)

Lag om handel med ädelmetallarbeten

Regeringen har den 4 juni 1987 utfärdat förordning om handel med ädelmetallarbeten (SFS 1987:423). (Jfr SNT 1987:1 sid 9: Nya lagar om ädelmetaller.)

Vad som föreskrivs i lagen om att ett ädelmetallarbete i vissa fall skall vara försett med ansvarsstämplar och att tillverkaren eller försäljaren skall vara registrerad hos kontrollmyndighet tillämpas inte på guld- och platinaarbeten under 1 gram eller silverarbeten under 15 gram eller t.ex. på glasögonbågar, pennor, beslag, musikinstrument o.dyl.

Statens provningsanstalt skall vara kontrollmyndighet. Statens provningsanstalt skall efter samråd med riksstyrelsen för meddelat föreskrifter om avgifter för registrering.

Provningsanstalten kan även under vissa förutsättningar medge undantag eller avvikelser.

Delar av guld eller silver som inte är ytbelagda och som uppfyller kraven får ingå i ett ädelmetallarbete av platina och delar av sådant av silver i ett ädelmetallarbete av guld endast om delarna genom sin färg tydligt skiljer sig från arbetets huvuddel. Delar av samma ädelmetall som har olika finhalt får sam-

mansättas till ett ädelmetallarbete om det behövs för att fylla en praktisk funktion (6§).

Vid bestämning av ett ädelmetallarbets halt av guld, silver eller platina skall endast den del inräknas vars halt skall bestämmas. Om det är tekniskt möjligt skall varje del i ett sammansatt arbete av ädelmetall åsättas finhaltstämpel. Om ett arbete är sammansatt av ädelmetall och delar av annan metall eller annat ämne, skall det genom varaktig märkning eller på annat sätt framgå vilka delar som inte är av ädelmetall (7§). Om ett ädelmetallarbete ha försetts med ytbeläggning skall finhaltstämpeln ange den ädelmetall på vilken ytbeläggningen har anbringats (8§). Efter medgivande av statens provningsanstalt får lod med lägre ädelmetallhalt än den som arbetets finhaltstämpel anger användas för sammanfogning. Ett sådant lod får inte användas för ökning av ädelmetallarbetets vikt eller fyllning (9§).

Ansvars- och kontrollstämplar skall vara läsbara och placeras i direkt anslutning till varandra. Namnstämpeln skall innehålla enbart bokstäver. Dessa skall vara minst två och utgöra sinsemellan lika stora versaler, som är placerade efter varandra på samma inbördes avstånd i en rektangulär sköld.

Finhaltstämpeln skall ange den lägsta andelen ädelmetall. Denna skall på ett tydligt, enkelt och lättläst sätt ange ädelmetallarbetets finhalt.

Ortsmärken skall ange tillverkningsort eller i fråga om importerade ädelmetallarbeten, importörens hemort. Ortsmärken skall fastställas av statens provningsanstalt, som skall utge en förteckning över hittills fastställda ortsmärken.

Årsbeteckningen skall ange tillverkningsåret och skall vara en av alfabetets (utom ÅÄÖ) bokstäver med efterföljande siffra eller siffror. Bokstäverna skall användas i följd, en för varje år, varvid bokstaven A anger år 1759. Siffror eller siffror som fogas vid bokstaven skall ange den omgång av bokstavsserien som är i användning sedan 1759.

En kontrollstämpel utgörs av tre kronor i trepassformad sköld med ett efterföljande S för silverarbete och P för platinaarbete. (§§ 10—15).

En kontrollstämpel får inte överflyttas från ett ädelmetallarbete till ett annat arbete. Ädelmetallarbeten får efter kontrollstämpling inte ändras med avseende på deras metalliska delar på annat sätt än genom ytbehandling.

Denna förordning träder i kraft 1 juli 1988. Samtidigt upphävs förordningen (SFS 1974:284) från 1974.

HÅKAN WESTERLUND

Mynthandel

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar
före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08/11 08 07

Myntskatten från Fyrunga i Västergötland

Av Eva Klotz

Hösten 1986 inkom till Kungliga Myntkabinettet (KMK) 35 st silvermynt från Fyrunga sn i Västergötland. Dessa mynt har tagits fram av Majvor Östergren, som leder det skattfyndsprojektet på Gotland där man gör efterundersökningar på tidigare kända platser för skattfynd. I detta fall har hon undersökt en tidigare fyndplats på fastlandet. Redan år 1952 inkom de första 42 mynten till KMK (samt tre andra silverföremål), insända av Harald Wideen, dåvarande amanuens vid Göteborgs museum. Därefter har ytterligare 28 mynt skickats in vid fyra olika tillfällen mellan åren 1955 och 1967. Det senaste (sista?) tillskottet till fyndet är de 35 mynt som Majvor Östergren fann med sin metallsökare sommaren 1986.

Skattfyndet hittades i Fyrunga sn i Västergötland, på ägor till gården Stommen. Själva fyndplatsen ligger intill en kanaliserad bäck som delar sig i två armar. Den lågt belägna landtungan mellan de båda dikesarmarnas skärningspunkt, där fyndet gjordes, utgjorde före år 1914 en sank holme som ej odlades. År 1914 genomfördes kanaliseringen och en jordhöj kom att ligga på själva fyndstället. Jordhögen har under åren, p g a plöjning, jämnats ut och då har de tidigare funna silverföremålen påträffats. Av den detaljerade beskrivningen av fyndplatsen, gjord av Harald Wideen år 1952, får man intryck av att föremålen kommit fram ur jordhögen som lades upp vid dikesgrävningen. Det sank området torde ha varit vattenfyllt för ca 1 000 år sedan, och detta betyder i så fall att silverskatten kan ha varit ett offerfynd.

I fyndet ingår totalt 105 silvermynt, 3 avbrutna bitar av silvermycken samt ett mycket intressant silverkrucifix (hängkors) med bandflättningsmönster på ena sidan och en Kristusbild på den andra, troligen från 1000-talets början. Allt, utom de senast tillkomna 35 mynten som ännu ej är fyndfördela-

de hos riksantikvarien, tillhör Göteborgs arkeologiska museum. I den här artikeln ska jag enbart presentera de 105 mynten, vilka fördelar sig på följande sätt:

Tyska	89
Engelska	4
Danska	10
Norska	1
Skandinaviska	1

Av de 89 tyska mynten är 6 st obestämbara vad gäller myntherre och myntort. De övriga 83 st är präglade på 26 olika myntorter, 20 av dessa representerade av 1–2 mynt. I de svenska vikingatida skattfynden brukar sk Otto-Adelheid-penningar, präglade åren 991–1040 troligen i Goslar, dominera – så ock i detta fynd, där det finns 18 st sådana. Dessutom är 9 st präglade i Mainz, 8 st i Köln och Worms samt 6 mynt i Speyer och Deventer. 77 st av mynten kan dateras, och den största koncentrationen (29 st) är präglade under åren 1026–1050.

De fyra engelska mynten fördelar sig på följande sätt:

Æthelred II. Long Cross ca 997–1003. Exeter, Winesige.
Cnut. Pointed Helmet ca 1023–29. Winchester, Ladmaer.
Cnut. Short Cross ca 1029–35. York, Raefen.
Edward Confessor. Sovereign/Eagles ca 1056–59. Thetford?

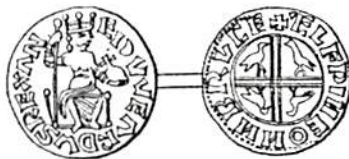

Bild 1: Edward Confessors mynttyp Sovereign/Eagles, i fyndet representerad av ett fragment. Ur Hildebrand 1881.

Myntet från Edward Confessors tid (bild 1) är mycket sällsynt i svenska vikingatidsfynd. Införseln av engelska penningar börjar avta redan omkring år 1030 och efter 1051 är den mycket blygsam.

I fyndet finns ett förhållandevis stort antal danska mynt, 10 st. De är alla präglade för Svend Estridsen (ca 1047–75). Typiskt för dessa mynt är de religiösa motiven, samt att dessa är hämtade både från den bysantinska och den anglosaxiska världen. På två av mynten finns runor i omskriften (bild 2). Nio av mynten är präglade i Lund, ett i Slagelse.

Bild 2: Ett av de danska Svend Estridsen-mynten. Åtsidan med den välsignande Frälsaren och inskriften MAG-NU(S) REX (Svends andra namn). Frånsidans omskrift i runskrift omtalar myntmästarens namn STYRKAR samt med latinska bokstäver präglingsorten LUND. Foto G Hildebrand, Raä.

Det norska myntet är präglat under Harald Hådrådes regenttid, 1047–66. Det kännetecknas av att det på åtsidan finns en treenighets-symbol (triquetra) och på frånsidan ett dubbellinjerat kors (bild 3). Triquetran är vanlig på vikingatida mynt.

Bild 3: Det norska triquetramyntet. Foto G Jansson, Raä.

Med i fyndet finns också en efterprägling av ett engelskt Æthelred II-mynt av Small Cross-typ, troligen präglat i Skandinavien ca 1009–25.

Ser man till hela fyndet fördelas de yngsta mynten från varje land sålunda:

Tyskland	1084–1106
England	1056–1059
Danmark	1047–1075
Norge	1047–1066
Skandinavien	1009–1025.

Det yngsta myntet från Tyskland avviker ifrån den totala fyndbilden. Det är präglat i Regensburg, och

dateringen är gjord enligt Hahn. Hahns datering avviker markant från den tidigare tidsbestämningen av detta mynt, vilken var ca 1026–1040. Det har tidigare visat sig att han i vissa fall givit mynt en alltför sen datering (Jonsson 1979–80:73), och så är troligen fallet även här. Tidigare lägger man detta mynt är tyska slutmyntet präglad ca 1060–80.

Fyrunga-skatten skulle alltså vara nedlagd under senare hälften av 1000-talet, och är därmed det yngsta vikingatida myntfyndet från Västergötland. Därefter kommer en fyndtom period i landskapet fram till senare hälften av 1100-talet, varifrån 2 myntfynd från Stora Lundby kyrkogård och Östra Gerums kyrkogård härstammar. Den inhemska myntningen i Lödöse börjar omkring 1190.

Litteratur:

Jonsson K: Vikingatidsskatten från Thuleparken i Eskilstuna, Södermanland. Ur Nordisk Numismatisk Årsskrift 1979–80.

Wideen H: Silverkorset från Fyrunga – vårt äldsta krucifix. Ur Kvänumsbygden 1962.

FRÅGE- SPALTEN

Fråga

Undertecknad, som är storsamlare av ryska mynt från forntid till dags dato, har fått i min hand en "denga" från 1741, enligt uppgift av Ivan III.

Robert P Harris har i sin Guidebook, på sidorna 23–24, utom dengen, andra mynt med bröstbilder som påminner om Elisabet Petrovna.

Tyske numismatikern Reinhold Kaim har en kort beskrivning av Joann III (1740–1741) – han blev 1740, efter moderns död, utropad till tsar och självhärskare över Ryssland, då han var ett år gammal.

Dr I G Spassky har i sin "Russian Monetary System" på sid 176 en bild av en silverrubel av Ivan Anto-

novich år 1740 och 2-kopek av koppar daterad 1740, men har ingen kommentar. Så har vi Pétrovs "Catalogue des Monnaies Russes" av år 1899. Han beskriver endast en poluschka i koppar (två varianter) 1741 och en grivennik i silver 1741. Vågar man köpa?

Om man slår upp O H Dumraths: "Rysslands Historia och dess Tsarer" kan man på sidan 246 i andra delen läsa: "Den lille Ivan fördes som statsfånge till Schlageselburg som var Rysslands bastill, avhölls från allt mänskligt umgänge och mördades av sin vaktare 1762, då en äventyrare sökte befria honom."

Enligt uppgifter i Lilla Uppslagsboken band 8, levde Ivan III redan 1462–1505 och då skulle vår Ivan vara nummer VI?

Med numismatisk hälsning från en mycket intresserad samlare av ryska mynt.

Brian Olsson, Karlskrona

Svar:

Ivan III föddes i augusti 1740, som son till Anna Leopoldovna och Anton Ulric av Braunschweig-Lüneburg. Anna Leopoldovna var systerdotter till kejsarinnan Anna, som kort före sin död i oktober 1740 utsåg sin systerdotters son till sin efterträdare.

Genom en kupp av Elisabeth avstattes Ivan III i december 1741 och sattes i fängelse. Han förblev fånge fram till sin död 1764, då han mördades av sina vakter. För vidare upplysning se O.H. Dumrath: "Ryssland och dess tsarer II, 1", sid. 293–296. Det på s. 246 angivna dödsåret 1762 torde vara en fel skrivning.

När det gäller ordningsnummer för den lille Ivan har jag sett inte mindre än fyra olika: I, III, IV och VI. Dumrath skriver "Det barn, som efter kejsarinnans död, blev kejsare, låg i sin vagga och fick namn av Ivan I, eftersom Ivan III och Ivan IV varit endast tsarer". Denna förklaring är något förvirrande då Ivan III aldrig utropats till tsar. Ivan IV "den förskräcklige" var den förste, som lät utropa sig till

tsar och lär ha sagt, att "han ej var den fjärde utan den förste", vilket han ju var som tsar. Detta uttalande har jag dock ännu ej kunnat återfinna i skrift. Om man godtar att Ivan "den förskräcklige" var nr I, så blev den i slutet av 1600-talet regerande tsarens son i första äktenskapet (halvbror och medregent till Peter I) Ivan nr II och därmed den lille Ivan nr III. Samtiden tycks ha godtagit detta, vilket framgår av mynten. Om man ej godtar detta, så blir han nr VI. A. Rambaud skriver i sin bok Rysslands Historia, del 2, s. 104 att: "Ivan IV inneslöts i Schlüsselburg". Hur Rambaud kommit fram till detta ordningsnummer, kan jag inte räkna ut.

Denga (1/2 kopek) och polushka (1/4 kopek) präglades för Ivan III år 1741. Dessa är till utseendet identiska med Annas mynt med samma valör med undantag av årtal. En 2-kopek med bröstbild slogs 1740 som provmynt. Den är ytterst sällsynt. Alla silvermynten bär Ivan III:s bröstbild.

Madeleine Greijer

Myntauktion

339 nummer

bl a guld, antika, mark, riksdalrar, kastmynt, moderna, polletter, medaljer

Måndagen 12 oktober kl 19
Traktören, Köpmansg 20,
Göteborg.

Visning söndag 11 okt kl 13
Historiska museet,
Norra Hamng 12, 3 tr.
Kl 15 samma dag talar
Jan Nordbö
om: Norska mynt efter 1814.
Lista gratis från:

GNF,

Box 5289, 402 25 Gbg.

Numismatiska Institutionen

Måndagsseminarierna hösten 1987 hålls kl. 18.30 (precis), som vanligt på Sandhamnsgatan 52 A, Stockholm.

- 2/11 Ulla Westermarck: Metodiska problem kring datering-
en av tidiga atenska tetra-
drachmer.
Sven Brahme: Användning
av slumtalsanalys inom
numismatiken. Exempel
Lüneburg Dbd 585 och
Sven Estridsen Hbg 28.
- 9/11 Elsa Lindberger: Högme-
deltiden i relief. Om tyska
brakteatfynd. Nils-Uno
Fornander: Presentation av
aktuell tysk litteratur.
- 16/11 Majvor Östergren: Nya
myntfynd från vikingatiden.
Som avslutning visas Göran
Burenhults videofilm om
utgrävningen av Häffinds-
fyndet RAGU våren 1985.
- 23/11 Brita Malmer: Om mynt-
massors spridning i tid och
rum.
Eva Wiséhn: Orientering
om projektet Landskapsin-
venteringen.

Välkomna!
Brita Malmer

Vikingatidens myntning

Ett internationellt symposium, *Viking Age Coinage*, kommer att hållas den 1-4 juni 1989 i Sigtuna. Antalet utländska deltagare är maximerat till 35. Upplysningar lämnas av professor Brita Malmer, Box 5405, 114 84 Stockholm, tel. 08/783 94 40.

Önskar korrespondera

En polsk historiker, som intresserar sig för mynt och sedlar från hela världen, önskar komma i kontakt med andra samlare för brevväxling och eventuella byten. Skriv om Di-na önskemål och dubletter till Miss Barbara Skrzypinska Skrytko Poczta 341 PL-00-950 WARSZAWA Polen

FÖRENINGAR

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl. 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria månda-
gen i varje månad (utom i juli och augusti). Undantag: den 30/11. Ny lokal: Gilles-
stugan i Kolarby, Skogsvägen 5, Fagersta. Tid: kl 19.00. Under verksamhetsåret
anordnar myntklubben 4 st anbudsauktioner med senaste anbudsdag den 3 okt,
resp. 4 dec. Upplysningar: tel 0223/116 71.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB: Möteslokal "Sammlaren" Biblioteket Bor-
länge tisdagar kl 19.00 den 17/11. Möteslokal Kristinegården Falun tisdagar kl
19.00 den 20/10, 15/12. Korta mötesförhandlingar, bytesaktiviteter och som re-
gel ett tema varje gång.

MYNTKLUBBEN GÖTEN, Visby har möte kl 19.00 på Solhem den 29/10,
26/11, 29/12. Upplysningar 0498/157 24.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Lokal: Traktören, Köpmans-
gatan 20, 6 bg. Tid: 19.00. 7/10 kl. 19.00 Föredrag av Elsa Lindberger. KMK i
Mölnåls museum. 11/10 kl. 13.00 Visning av auktionsmaterial i Historiska Mu-
seet, kl. 15.00 i samma lokal föredrag av Jan Nordbø. 12/10 kl. 18.30. Kvalitets-
auktion. 30/10 Resa till myntmässa i Köpenhamn. 9 november örlogsfartyget
"Kronans" mynt (Paul Levin) och 7 dec. Kirsten Bendixen: "Danska skattfynd".
Upplysningar: tel 031/17 79 70 (Bo Nordell) under dagtid, ej helger eller lörd/
sönd.

GNF Antiksektion. Lokal Schackspelets Hus, Haga Kyrkogata 3. Tid 18.30 9/10
kl 14.00 V Hamng. 3 Romerska denarer funna i Sveriges jord. 10/10 kl 10-16
Studiedag med Jan Nordbø. 22/10 Föredrag av Lennart Lind, Sthlm. 30/10 Resa
till myntmässa i Köpenhamn.

HALMSTADS MYNTKLUBB har möte med auktion i Klara-salen kl 18.30 den
första måndagen i varje månad utom juli-aug. Upplysningar: 035/12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra
torsdagen i varje månad. Upplysningar: Evert Olofsson 0413/221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad
(utom juni, juli och augusti) kl 19.00 i SE-banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplys-
ningar: tel 0480/159 29, 0480/115 84. Auktioner varje gång.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje
månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar: tel
0150/210 45 el 151 00.

KLARÄLVDALENS MYNTSAMLARE har möten på Råda Strand den 25/10
kl 16, och 22/11 (höstauction kl 13 i Ekshärad). Upplysningar: 0563/603 47.

KRISTIANSTADORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med
auktion på Hemgården, Norrtullsgatan 9, Kristianstad, kl 18.30 den 16/10, 20/11
och 18/12. Lister och upplysningar gm Ingvar Nilsson 044/713 28.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING har möten kl 19.15 den 7/10, 4/11 och
2/12 (första onsd. i månaden). Lokal: Utbildningshuset Studentlitteratur, Åker-
gränd 1. Upplysningar: tel 046/12 25 93.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pen-
sionärsgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping, kl 19. Upplysningar: tel 0155/
134 29, 671 54, 128 41.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen
varje månad utom i maj-augusti, i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl
18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011/12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola,
Rådhusgatan 33, Nässjö, kl 19 den 27/10, 24/11. Upplysningar: tel 0383/158 35
kl 07.00-09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje må-
nad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910/186 80.

SKARABORGS NUMISMATISKA FÖRENING, har möten med auktion den
4/10, 1/11 och 6/12. Lokal Club Balder på Kulturhuset Oden i Skövde kl 16.00.
Upplysningar tel 0500/808 50 (Thord Lund).

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING; Malmö. Mötesadress IOGT, Kungs-
gatan 16 A. Möten 29/10, 26/11. Klubblokaler Kungsgatan 38 A, Malmö, håller
öppet varje tisdag kl 19-21 under september-maj.

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB sammanträder första torsdagen efter den

15 i varje månad kl 18.30 i Rembostugan, ca 5 km norr om Avesta utmed riksvägen. Upplysningar: tel 0226/562 78 eller 0225/131 52.

TRELLEBORGS MYNTSAMLARKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Södersläts Sparbanks samlingsal, C B Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotteri mm. Upplysningar: tel 0410/345 44.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, har möte i Wendelas rum, biblioteket Luna kl 19.00 den 13/10, 10/11. Upplysningar: tel 0755/619 38 eller 313 14.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA. 20/10 auktion, 17/11 föredrag och 8/12 julfest med föredrag, alla på Uppsala Universitets myntkabinett. Tid: 19.00. Upplysningar: 018/11 50 00.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19.15 den 30/10, 27/11. Upplysningar: tel 0383/158 35 kl 07.00—09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag o dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345/112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING, Växjö, har möte med auktion den 20/10, 1/12 kl 18.30 i Röda Korsets lokal, Kungsg. 18, Växjö. Upplysningar 0470/731 14. Myntmässan anordnas 4/10 i Smålands museum.

VÄSTERÅS MYNTKLUBB har möten på Jakobsbergsgatan 13 A kl 19.00 första onsdagen i månaden. Närvarolotteri vid varje möte. Upplysningar: tel 021/13 94 94 (efter kl 18).

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion Järntorgsgatan 3 den 14/10, 11/11 och 2/12. Upplysningar: tel 019/13 52 13.

AUKTIONER

Oktober
25 Antikören Göteborg

November
7—8 B. Ahlström
Mynthandel AB
21 AB Stockholms
Auktionsverk
30—1/12 Svenska Numismatiska
Föreningen
(endast medlemmar)

December
9 AB Stockholms
Auktionsverk

UTLÄNDSKA

Oktober
6—8 München, Aufhäuser
7 London, Spink
10 Holmasto, Helsingfors
12—14 New York,
Bowers & Merena
13—14 Zürich, Bank Leu AG
15—16 Zürich, Spink
20—22 Köln, Schulten & Co
22 London, Spink
(J. C. Holms bibliotek)
22—24 Hamburg, Emporium
26—28 Bern, Credit Suisse
29—30 München, Partin Bank

November
2—4 Frankfurt, Peus Nachf.
4—6 Köln, Münz Zentrum
9—11 New York,
Bowers & Merena

10—11 Luzern, Hess AG
13—14 Ludwigshafen,
Stadtparkasse
19—21 Düsseldorf, Heinrich
Winter
19 London, Spink
23—24 München, Lanz
24—27 München, Hirsch Nachf.

December
2—4 Essen, Schenk-Behrens

1988
Januari
28—30 Los Angeles,
Bowers & Merena

Mars
16—17 Sydney, Spink
24—26 New York,
Bowers & Merena

MÄSSOR

SVENSKA

Oktober
4 Värends Numismatiska
Förening, Växjö, anord-
nar Myntmässan på Små-
lands museum.
8—10 BNTA:s 9:e internatio-
nella myntmässan Coinex,
London Marriott Hotel
31—1/11 Mynthandlar-samman-
slutningen av 1975 an-
ordnar sin 12:e interna-
tionella myntmässan på
Börsen i Köpenhamn.

Professor Kauko Räsänen,

den internationellt välkände me-
daljkonstnären, som även gjort fle-
ra intressanta minnespenningar
med svenska motiv, har tilldelats en
förrnämlig numismatisk utmärkel-
se. Han har mottagit The American
Numismatic Society's *Stanford Sal-
tus medal*. En särskild utställning av
Räsänens verk avhölls i ANS:s mu-
seum i New York 10.1—1.4 1987.

Island

Den 8 september i år släppte Island
ett nytt cirkulerande mynt i högre
valör, 50 krónur 1987. Åtsidan vis-
sar samma bild som de lägre nomi-
nalerna, nämligen landets fyra
"skyddsandar" eller landvättar
inom en inre ring, samt bär upptill
inskriften FIMMTÍU KRÓNUR,
nedtill ÍSLAND. Frånsidan avbil-
dar en strandkrabba och valören
50/KR. Metallen är 70% koppar,
24,5% zink och 5.5% nickel, dia-
metern 23 mm, tjockleken 2,6 mm
och vikten 8,25 g. Utgivning sker
genom Sedlabanki Íslands i Rey-
kjavík, präglingen sköts av det brit-
tiska myntverket.

LLt

U.S.A.

Den 1 juli i år slogs de första exem-
plaren av de jubileumsmynt som
hedrar minnet av den amerikanska
konstitutionens 200-årsjubileum.
Detta skedde vid U.S. Mint i Phila-
delphia och präglingen utfördes av
finansministern, James A. Baker
III, inför ett antal särskilt inbjudna
hedersgäster. Mynten är 1/2 eagle i
guld och 1 dollar i silver. Den förra
skall slås i högst 1 miljon exemplar,
den senare i högst 10 miljoner. SNT
hoppas kunna återkomma med en
beskrivning och bilder av mynten.

LLt

HIRSCH

MYNT AB

ANBUDSAUKTION 35 21 NOVEMBER 1987 OBS! Auktionsdatumet.

Kostnadsfria värderingar
Även kontaktinköp

För pren. Auktionskataloger:
50 kr på vårt Pg 70 26 86-7

Norrälänningar! Besök oss
på Investeringsmässan
i Piteå 13—15 november.

Inköp och auktionskontor
Humlegårdsgatan 13
Postadress: Box 5358, 102 46 STHLM
Tel: 08-783 77 65

AUKTION 36

7—8 november 1987
Operakällaren—Stockholm

LAGERLISTA 65

Nyutkommen

De rikt illustrerade auktionskatalogerna och
lagerlistorna erhålles enklast genom prenumeration
med 100 kr per år, insättes på pg 3003-1.

B AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28—30
Box 7662,
103 94 Stockholm
Tel 08-14 02 20,
10 10 10

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 25 företag i 11 olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfälskningar. — Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel 08-14 02 20

Amneklevs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel 011-10 29 50

Antikören
Stureplatsen 1, 411 39 Göteborg
tel 031-18 39 60

Hirsch Mynt AB
Humlegårdsgatan 13, 3 tr., Box 5358
102 46 Stockholm, tel 08-783 77 65

Karlskrona Mynthandel
Hantverkargatan 11
371 35 Karlskrona, tel 0455-813 73

Rune Larsson Mynthandel
Österlånggatan 16, 502 32 Borås
tel 033-11 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5
222 22 Lund, tel 046-14 43 69

Malmö Mynthandel
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel 040-11 65 44

Mynt & Medaljer HB
Sveavägen 96, Box 19507
104 32 Stockholm, tel 08-34 34 23

Mynt & Metallbörsen i Sthlm AB
Norrmlmstorg 1, 4 tr., 111 46 Stockholm
tel 08-20 55 01

Myntet i Malmö
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel 040-12 99 30

Mynthuset
Biblioteksgatan 5, Box 7049
103 86 Stockholm, tel 08-20 51 81, 20 60 52

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nygatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel 08-62 62 61

Noréns Mynthandel
Box 123, 742 00 Östhammar
tel 0173-103 81

Norrtälje Mynthandel AB
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrtälje, tel 0176-168 26

Numis Mynt & Frimärkshandel AB
Kaserntorget 6, Box 2332
403 15 Göteborg, tel 031-13 33 45

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel 033-11 24 96

Peo Mynt & Frimärken AB
Drottninggatan 19, Box 16245
103 25 Sthlm, tel 08-21 12 10

Selins Mynthandel AB
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm, tel 08-11 50 81

Specie Mynthandel HB
Storgatan 19
574 00 Vetlanda, tel 0383-153 01

Strandbergs Mynt & Frimärkshandel AB
Arsenalgatan 8, Box 7377
103 91 Sthlm, tel 08-20 81 20

Thörnströms Mynt & Sedlar AB
Drottninggatan 48
582 27 Linköping, tel 013-13 54 65

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel 031-20 81 11

Ingemar Wallin Mynthandel AB
Kungsgatan 4 b 2½ tr, Box 7317
103 90 Sthlm, tel 08-10 00 57, 10 00 58

Håkan Westerlund Mynthandel AB
Vasagatan 42, 111 42 Stockholm
tel 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19507, 104 32 Stockholm, tel 08-34 34 23